

Tarih Dergisi Turkish Journal of History

Araştırma Makalesi | Research Article

Açık Erişim | Open Access

17. Yüzyıl Osmanlı-Fransız Ticaretine Bir Katkı: Fransız Arşiv Belgelerine Göre Isnard Şirketi'nin İstanbul Ticareti (1639-1654)

A Contribution To 17th Century Ottoman-French Trade: The Istanbul Trade Of The Isnard Company According To French Archive Documents (1639-1654)

Ahmed Aksu ¹

¹ Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Öz

Fransa Krallığı'nın Provence eyaletindeki Marsilya merkezli Isnard Şirketi, 17. yüzyılın ilk yarısında İstanbul ticaretinde yer almış nadir ticari işletmelerden biridir. Kurucularından Claude Isnard, tıpkı Pierre Gloton gibi Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika'da uluslararası toptancılık ticaretini geliştirerek yeniçağ döneminin başarılı Fransız şirketlerinden birini tesis etmiştir. Şirket, İstanbul'daki komisyoncuların talepleri doğrultusunda yalnızca kumaş değil, çeşitli ürünlerin ticaretini yaparak gelişmiştir. Ancak, şirketin İstanbul Limanı ile kurduğu ticari ilişkiye dair literatürde yeterince yer verilmemiştir. Bu çalışmanın gayesi, şirketin ticari münasebetleri ve Fransız-Osmanlı ticari ilişkilerindeki yerine dair bilgileri artırmaktır. Araştırmanın temel kaynaklarını şirketin yazışmaları, hatıratları, sigorta evrakları, konşimentoları ve satış hesapları oluşturmaktadır. Mevcut belgeler, şirketin İstanbul'daki faaliyetlerini 1639-1654 yılları arasında gösterdiği için çalışma bu dönemle sınırlandırılmıştır. Çalışmada, Isnard Şirketi'nin İstanbul Limanı'na getirdiği çeşitli manüfaktür kumaşların yanı sıra baharatlar, boyacılık ve eczacılıkta kullanılan boyarmaddeler, ham, yarı ve tam mamuller ile bunların piyasa değerleri hakkında bilgi sunulmaktadır.

Abstract

The Isnard Company, based in Marseille in the Provence region of the Kingdom of France, is one of the rare commercial enterprises involved in Istanbul trade during the first half of the 17th century. One of its founders, Claude Isnard, like Pierre Gloton, developed international wholesale trade in the Eastern Mediterranean and North Africa, establishing one of the successful French companies of the early modern period. The company grew by trading not only fabrics but also various products according to the demands of commissioners in Istanbul. However, the commercial relationship the company established with the Port of Istanbul has not been sufficiently covered in the existing literature. The aim of this study is to increase knowledge about the company's commercial relations and its place in French-Ottoman trade relations. The primary sources for the research consist of the company's correspondence, memoirs, insurance documents, bills of lading, and sales accounts. Since the existing documents show the company's activities in Istanbul between 1639 and 1654, the study is limited to this period. The study provides information about various manufactured fabrics the Isnard Company brought to the Port of Istanbul, as well as spices, dyes used in dyeing and pharmacy, raw, semi-finished, and finished products, and their market values.

Anahtar
Kelimeler

17. Yüzyıl • Osmanlı-Fransız Ticareti • Marsilya • İstanbul • Isnard Şirketi

Keywords

17. Century • Ottoman-French Trade • Marseille • İstanbul • Isnard Company

Atıf | Citation: Aksu, Ahmed. "

17. yüzyıl Osmanlı-Fransız ticaretine bir katkı: Fransız arşiv belgelerine göre Isnard şirketi'nin İstanbul ticareti (1639-1654)." *Tarih Dergisi-Turkish Journal of History* 89 (2026): 49-78. <https://doi.org/10.26650/iutd.1775663>

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2026. Aksu, A.

Sorumlu Yazar | Corresponding author: Ahmed Aksu ahmedaksu10@gmail.com

Extended Summary

Although Ottoman-French relations have been addressed up to the present day through many topics, it is seen that the commercial relations of the two states in the 17th century have not been sufficiently examined. The reason for this is that the archival sources of the states in question have not been thoroughly surveyed. The state of trade was shaped according to the course of diplomatic relations between the two states. Due to France's contradictory policy against the Ottomans in this century, it lost the prestige it had in the 16th century, and this situation was reflected negatively on trade. Even if the capitulations were renewed, commercial issues went through troublesome processes in Istanbul in particular, as in every Ottoman port. Therefore, being able to comprehend the functioning of French trade in Istanbul depends on a sound study of both France and the local networks of relations in Istanbul.

The aim of this study is to shed light on the Kingdom of France's trade in Istanbul in the 17th century and to contribute to researchers on Franco-Ottoman commercial relations. Particular importance has been given to French archival sources. In this context, the archives of the Isnard merchant family of Provençal origin have served as a benchmark; for the company they established encompasses international trade in the first half of the 17th century. The extant archival documents belonging to the Isnard family have limited our study to the years 1639-1654. These authentic documents provide an idea of the scale of trade and capacity maneuvers. The study has also left some question marks. For example, with whom and how did Claude Isnard, the founder of the company, work for the Istanbul trade? What are the documents that prove this trade? Which import and export commercial products did the company prefer? What are the market value and function of the commercial products ?

Trade-based information has generally been assessed through Europeans' "Levant trade." In the literature on the Levant trade, it is seen that specific studies on French trade in the Ottoman capital Istanbul in the first half of the 17th century are limited. There are essentially three reasons for this: first, many merchant family company archives from the 17th century have not survived to the present day; second, there are no French accounting records or memoirs produced about Istanbul trade in the first half of this century; third, Ottoman imperial council and court records (especially the Galata registers) have not been examined sufficiently. Therefore, it is possible to say that the study is important in this sense. In particular, French trade in Istanbul in the first half of the 17th century, which has not been elucidated until today, has been brought to light through the Isnards' concrete trade information. In addition, the trade values and information included in the study will give researchers the opportunity to make comparisons.

In order for the study to become comprehensible, first of all, Ottoman-French relations in the years during which the company operated have been clarified in the first chapter. In addition to the fact that the relations between the two states in this period are scarcely addressed in the literature, it has also been explained why, in essence, the Kingdom of France displayed an unsuccessful trade trajectory in the Eastern Mediterranean region called the Levant compared to its other European rivals. The bills of lading and insurance records that make trade possible are presented in the second chapter. The aim here is to show the procedures of international trade of the period and to clarify how trade functioned from Marseille. In the third section, the process of the company's ships and commercial goods in Istanbul has been discussed. In this process, the Isnards, as principals defined as the client/owner of the goods, established the Marseille-Istanbul trade line together with French commission agents residing in Galata through partnership. Commercial transactions in Istanbul were carried out by contract between the principal and the broker. From the account documents recorded by the company, it is understood who the buyers were. The Isnard family strengthened its relationship with Istanbul through the Greasque Company established in Galata in 1653 and 1654; thus, it is understood that international trade was conducted between two official companies. Information on the commercial products subject to import and export is conveyed in detail in the fourth and final section. In order to obtain concrete information about commercial products in particular, as well as old length measurements and the currencies in circulation, dictionaries and encyclopedias from the 17th and 18th centuries were consulted. In addition, current literature was used for information on the use of the products.

Ultimately, the Isnard family, before the period of the large Levant companies established in 1670 with the encouragement of Colbert, Minister of Finance and the Navy, conducted its Istanbul trade through the trading company it had set up via partnerships. Trade continued in accordance with the wishes of Istanbul brokers.

Bills of lading and insurance documents, which are part of foreign trade, shed light on the maritime procedure in the major trade of their period. For Istanbul trade could not take place without these two important documents. It is understood that every ship was necessarily insured for its voyage to and return from Istanbul. Goods were also regularly recorded with bills of lading. In addition, the company's accounting records have also revealed findings regarding both

domestic and foreign trade related to the Port of Istanbul. In particular, it has contributed to studies on Istanbul's domestic trade, which are lacking in the existing literature. Especially, the information contained in the accounting document is quite valuable; because it shows the capacity maneuver of French trade. It is possible to obtain information about the fate of the goods sent by the Isnards. In the light of these documents, clues are obtained about which Ottoman customer the goods were sold to, where and for how much they were stored, on which Ottoman official expenses were incurred, and other expenses that arose in transportation. The French sold finished fine fabrics to Istanbul. In return, various leathers found in Istanbul, raw wools, and Ankara's sof cloth were the products most purchased by the French.

Additionally, although Claude Isnard was a regular and meticulous businessman, since there are no original Ottoman documents (temessük, hüccet...) in the company archive, the intermediaries' activities in domestic trade or their legal problems are unknown. On the other hand, the absence from this archive of the temessük (lettre de change) document, which the French frequently used in international trade, suggests the possibility that transactions were carried out without borrowing money for the company's goods. The inadequacy of these documents has also led to limiting analysis and the comparison of information.

The Isnards' trade in Istanbul lasted about 15 years and coincided with the Siege of Candia (1645–1669). Moreover, their activities were neither harmed by piracy nor conflicted with the policies of the Ottoman government. For this reason, the company expanded its commercial activities in the Istanbul trade thanks to the trade triangle it formed with its agent collaborators in Livorno and Izmir. However, because the Istanbul trade was mismanaged by agents, large debts could not be paid, and due to limited profits, the Isnard Company quickly ended its operations at a loss in 1654. Therefore, we can conclude that the Isnards mostly continued this trade in line with the demands of their Istanbul customers. Moreover, we estimate that these activities were insufficient against the success of European rivals in the domestic market. Thus, the Isnard Company took its place in history with its short-lived and limited activities.

Giriş

Isnard Şirketi, Provence eyaletinden gelen varlıklı Isnard, Audiffret ve Aubert ailelerinin ortaklığıyla kuruldu. Kuruculardan Claude Isnard (ö. 1672) ve ailesi, Provence eyaletinin Eygalières kasabasında yaşamakta olup burada dönemin ünlü Mas de la Brune otelini işletiyordu. Claude'un babası André, Eygalières'in teğmen rütbeli yargıcı olarak tanınıyordu. Ancak Claude, babasının izinden gitmeyip 1630 civarında Marsilya'ya yerleşti ve 1633 yılında büyük tüccar Sebastien Audiffret'in kızı Victoire ile evlendi. Bu evlilik sayesinde Claude, Audiffret kayınbiraderleri ve onların akrabalarından tüccar Jean Aubert ile ortaklık yoluyla şirkete katıldı ve uluslararası ticarete adım attı.

Şirketin kuruluş koşulları ve genel yapısı hakkında bilgi sahip değiliz. Ancak Isnard ailesinin arşivine göre, Fransa Krallığı içindeki faaliyetlerinin yanı sıra İspanya ve İtalya'nın birçok kentle de ticari bağlantılar kurmuştur. En önemlisi, 1639-1654 yılları arasında İzmir, Sayda, Tunus ve İstanbul gibi Doğu Akdeniz iskeleleriyle aktif bir ticaret yaparak Fransızların Şark'taki varlığını tahkimleştirmiştir. Bu iskelelerdeki ihtiyaçlar, şirketin komisyoncuları tarafından müvekkillerine, yani doğrudan Isnardlara bildirilmiştir. İstanbul ticareti için üretilen belgelerde yalnızca Isnardların adlarının geçmesi, ailenin Levant ticaretindeki tek sorumlu aile olduğunu ortaya koymaktadır. Claude Isnard'ın ortak olduğu şirkete dair belgeler, Marsilya-İstanbul ticaret hattındaki gemilerin nasıl sigortalandığını, hangi yüklerin taşındığını ve kimlerle iş birliği yapıldığını göstermektedir. Isnard, bu ticareti ortaklarından bağımsız olarak, kendi aile fertleri ve birkaç varlıklı müşteri ile gerçekleştirmiştir. Ayrıca Isnardlar, 1653 yılında İstanbul'a yerleşen ve ardından şirket kuran Greasque kardeşler ile iş birliği yaparak önemli bir ticari büyümeye imza atmışlardır. Ancak 1654 yılından sonra Isnardların ne İstanbul ne de Doğu Akdeniz ile ilgili kayıtlarının bulunmaması, bu ticareti sonlandırdıklarını göstermektedir.

Şirketin belgeleri, Marsilya'nın Bouches-du-Rhône ilinin arşivinde, 24 E adlı fonda muhafaza edilmektedir.¹ Bu fonda Isnard ve Audiffret ailelerine ait müstakil dosyalar bulunsa da araştırmamız yalnızca şirketin İstanbul ticaretiyle ilgili belgelerine odaklanmıştır. Özellikle Claude Isnard ve aile fertleri André ile Pierre'in tuttuğu veya İstanbul'dan aldıkları belgeler dikkate alınmıştır. Bu çalışma, daha önce somut olarak ele alınmamış olan Fransız arşivlerindeki Isnard ailesine ait fon arşivini gün yüzüne çıkararak mevcut literatüre katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bugüne kadar Fransız aile fon arşivlerine yeterince erişim sağlanamadığından, 17. yüzyılın ilk yarısındaki Fransız Doğu ticaretinin genel durumu arşivlerdeki büyükelçilik ve konsolos yazışmaları ile ticarete dayalı hatıratlar üzerinden sınırlı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Fransız ticaretinin bu dönemdeki olumsuz gidişatı düşünüldüğünde, Isnard Şirketi'nin İstanbul Limanı'ndaki ticari faaliyetlerinin farklı belgeler üzerinden araştırılması, Osmanlı-Fransız ticaretinin 17. yüzyılın ilk yarısında nasıl bir tabloda seyrettiğini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Makale dört başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta, 17. yüzyılın ilk yarısındaki Osmanlı-Fransız ticari münasebetlerine kısaca değinilecektir. İkinci başlıkta, Isnard Şirketi'nin İstanbul ticaretinde kullandığı belgeler ve uyguladığı prosedürler ele alınacaktır. Üçüncü başlıkta, ticari faaliyette rol alan aktörler ve komisyoncular ile ticaretin muhtevası ve gelişimi incelenecektir. Son başlıkta ise Marsilya-İstanbul hattındaki ithalat ve ihracat ürünleri hakkında bilgi verilecektir.

1. 17. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Fransız Ticareti

Isnard şirketinin geliştiği ortamı daha iyi anlayabilmek için Fransa ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticari ilişkilerin incelenmesinin uygun olduğu gerekmektedir. Bu çalışma, iki güç arasındaki uluslararası ticaretin kapsamlı bir analizini sunmayı amaçlamamakta; daha çok mevcut verilere dayanarak ticaretin durumunu anlamaya yöneliktir. Öncelikle, Fransız arşivlerinde 1550-1650 yılları arasına ait Levant ticaretine dair oldukça sınırlı bilgi bulunduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Edhem Eldem, özellikle bu dönemi “istatistik öncesi çağ” olarak tanımlar ve Avrupalıların ticari faaliyetlerinin kaynaklarının 18. yüzyıla kıyaslandığında sınırlı olduğunu vurgular.²

Doğu Akdeniz iskelelerindeki³ ticaretin durumunu anlamak için Paul Masson'un kapsamlı analizlerine başvurulabilir. Masson, 17. yüzyılın ilk yarısında özellikle de 1610'dan 1661'e kadar Osmanlı-Fransız siyasi ve ticari ilişkilerinin derin ve sürekli bir çöküş içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır.⁴ Fransa adına bir korku dönemi olmuştur.⁵ Bunun başlıca nedeni, Fransa Krallığı'nın hem iç hem dış siyaseti yönetememesi ve bu yüzden Doğu Akdeniz politikasına odaklanamayarak, Şark'taki Fransızları kendi hallerine bırakmasıdır.⁶

¹Archives Départementales des Bouches-du-Rhône (Bouches-du-Rhône ilinin Arşivleri/ artık AD13), Isnard-Audiffret fonu (24 E). Bu kurumun arşiv görevlileri tarafından düzenlenen fonun dijital repertuarı araştırmacılara sunulmaktadır. Repertuvarda Isnard ailesi hakkındaki kısa bilgiler içermektedir.

²Edhem Eldem, “Kapitülasyonlar ve Batı Ticareti”, *Türkiye Tarihi 1603-1839 Geç Osmanlı İmparatorluğu*, III, ed. Suraiya Faroqhi, çev. Fethi Aytuna, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 356.

³İskele, Fransızcada “escale” olarak bilinmektedir. *Échelles du Levant* (Levant iskeleleri), Colbert'in 1681 yılında yayımlanan “Denizcilik Emirnamesi”ne (*Ordonnance de la marine*) göre, Büyük Senyörünün egemenliği altındaki topraklarda, Afrika ve Asya'nın kıyılarındaki ve adalarındaki limanlardır. Bazı müellifler *escale* kelimesini “aq deniz iskeleleri” (=ak deniz iskeleleri) ifadedden getirmiştir. BnF, département Droit, économie, politique (*Hukuk, Ekonomi ve Siyaset departmanı*), demirbaş F-20237, “Ordonnance de la marine, du mois d'aoust 1681”, chez Guillaume Cavelier, Paris 1714, s. 72. Louis-Joseph-Delphin Féraud-Giraud, *De la juridiction française dans les échelles du Levant et de Barbarie*, I, Paris, A. Durand 1866², s. 23.

⁴Paul Masson, bu karışıklığı kendi eserinde “Ticari anarşi” şeklinde bir bölümde detaylı olarak aktarmıştır. Paul Masson, *Histoire du commerce français dans le Levant au XVIIème siècle*, Hachette, Paris 1896, I. Bölüm, s. 1-135.

⁵Süleyman Uygun, *Türk-Fransız Deniz Ticareti Vapur Kumpanyaları*, İMEAK Deniz Ticareti Odası Yayınları, Sakarya 2021, s. 24.

⁶Bu vaziyet Osmanlı – Fransız diplomatik ilişkilerine de yansdı. XIII. Louis döneminde ve XIV. Louis'in ilk döneminde, Türkiye ile ittifak ihmal edilmişti. Richelieu, dış politikayı İspanya, Almanya ve Kuzey Avrupa'ya yönlendirmişti. Mazarin ise Türklerle herhangi bir anlaşmaya karşıydı, hatta Osmanlılara karşı savaşı finanse etmek için 200.000£ bağışlamıştı. Girit Savaşı, Fransız-Osmanlı ilişkilerini daha da kötüleştirdi. Resmi olarak bir savaş ilan edilmemiş olsa da, Fransa, Osmanlı Devleti'ne karşı bazı askeri eylemler yürütmek zorunda kaldı. Bâbiâli ile ilişkiler ancak 1665'ten itibaren ve özellikle 1673'te kapitülasyonları yenilemeyi başaran Nointel büyükelçiliği ile normalleşti.

İngilizler (1581) ve Felemenkler (1612) ise Osmanlı nezdinde kapitülasyonlar elde ettikten sonra, büyük ticaret kumpanyalarıyla Fransızlara karşı rekabet etmeye başlamışlar ve bu durum Venediklilerin 16. yüzyıldaki ticari egemenliğinin de son bulmasına yol açmıştır.⁷ Marsilyalı çeşitli tüccarlar da 1652 yılında, Levant ticareti için 200.000 *livres* sermayeli bir kumpanya kurma projesi yapmıştı. Üstelik Colbert,⁸ 13 Ekim 1653 tarihli bir mektupla Mazarin'e bunu tavsiye etmiş: "Kar, her yolculukta %25 ila %30 arasındadır, her yolculuk 6 ay sürer ve satış iki ay sürer. Gemiye sigortalatarak kar %15'e düşer".⁹ Ancak bu proje hayata geçirilememiştir.

Rekabetin yanı sıra, kralliyetin Levant meselelerine müdahalede geç kaldığı, Marie de Médicis'in naipliğinden beri görülmektedir.¹⁰ Zira Fransız ticareti, bilhassa 1610-1661 yılları arasında korsanlık, Osmanlı devlet memurların keyfi tutumları ve ihdas edilen vergilerden olumsuz etkilenmişti. Akdeniz'deki Cezayir korsanları sorunu ve *Bastion de France* adlı limanın uğradığı zararlar 1628 yılına kadar devam etmiş ve bu süre zarfında Fransız limanları ile gemileri zarar görmüştür.¹¹ Kardinal Richelieu, o tarihe kadar krallığın mevcut donanmasının yeterince güçlü olmadığını kabul etmiş ve yeniden inşa edilmesi gerektiğine inanmıştır.¹²

Fransız hükûmeti özellikle Marsilya üzerinde yeterli otorite sağlayamadığından dış ticareti koruyamamış ve düzensiz bir yönetim sergilemişti. Marsilya, 17. yüzyılın ilk yarısında, birbirine eşit derecede düşman olan üç partiden oluşan bir tür aristokrasi tarafından yönetiliyordu: soylular, burjuvalar ve tüccarlar. Bunların bir kısmı Marsilya'nın konsülleri olurken, Levant iskelelerinden kaynaklanan yüksek borçlar yüzünden yöneticiler arasında çözülemeyen ihtilaflar meydana gelmişti. Kardinaller Richelieu ve Mazarin, İspanya Savaşı'nın (1635) etkisiyle Marsilya'daki Ticaret Bürosu'na (1599-1650) gereken desteği verememiş, bu nedenle Marsilyalılar kralliyet otoritesinin eksikliği nedeniyle Levant ticaretini yönetememişti.¹³ Ayrıca Fransa Krallığı gerekli Levant reformları hayata geçiremediğinden Doğu Akdeniz'deki Fransız konsoloslukları denetimden uzak bir halde borç batağına saplanmıştı. Bunun yanı sıra, Marsilya amiralliğinin 17. yüzyılın ortalarına kadar hem büro vekilleri hem de Ticaret Mahkemesi hakimleriyle yaşadığı anlaşmazlıklar nedeniyle Marsilya Limanı gelişmemiştir.¹⁴ Ayrıca Levant ticareti 17. yüzyılın ilk elli yılı boyunca, Marsilya'da sürekli artan vergilerle ağır bir şekilde yüklenmiştir.¹⁵ Bu durum Avrupalı rakiplerine yaramıştır. İngiliz ve Felemenk gemileri başta olmak üzere, birçok yabancı işçi (Rum, Yahudi, Ermeni) de Levant ticareti için yaygın olarak

⁷Ancak Peter Miller'e göre, Marsilya ticareti, Venediklilerin ve İngilizlerin ticaretine derinlemesine zarar vermiş, bu da onların Fransızlara karşı birlikte hareket etmelerine yol açmıştı. Venedik, Osmanlılarla sürekli savaş halindeydi ve düşmanıyla iyi ilişkiler içinde olan başka bir Hristiyan devlet istemiyordu. Peter N. Miller, *Peiresc's Mediterranean World*, Cambridge, Harvard University Press, Londra 2017, s. 38.

⁸Jean-Baptiste Colbert (le Grand Colbert / Büyük Colbert), Ekonomi ve Bahriye Bakanı olmadan önce (1669), 1550'li yıllarda Kardinal Mazarin'in hizmetindeyken kralliyetin maliyesiyle yakınlaştığı için devletin dış ticaretle zenginleşebileceğine inanmaktaydı.

⁹Pierre Clément, *Histoire de Colbert et de son administration*, I, Didier et Cie, Paris 1874, s. 51-52.

¹⁰Gérard Tongas, *Les relations de la France avec l'Empire ottoman durant la première moitié du XVIIe siècle et l'ambassade à Constantinople de Philippe de Harlay, comte de Césy, 1619-1640*, Boisseau impr., Toulouse 1942, s. 197.

¹¹*Bastion de France*, 1560 yılında Cezayir'in El Kala açıklarında kurulmuş ticari bir konumdur. Fransızlar buradan özellikle mercan ticareti yapmaktaydı. Bu tarihi jeo-stratejik konumda doğru düzgün şato ya da kale yapılmadığı için korsanların açık hedefi olmuştur. Bastion'da çok basit ambarlar bulunması birçok kez saldırı ve yağmaya maruz kalmıştır. 17. yüzyılın ilk yarısındaki Fransız büyükelçileri Osmanlı nezdinde yeni emirler alarak korumaya çalışmışlardır. Yıkılan yerlerin yeniden inşası ve işgal edilenlerin iadesi için Fransa Kralı'na Mart 1605 tarihinde Name-i Hümayûn yazılmıştır. Üstelik Name'de, "bastiyonları" olarak geçmesi Fransızlara ait birden fazla ticari liman bulunduğunu işaret etmektedir. François Charles-Roux, *France et Afrique de Nord avant 1830 – Les précurseurs de la conquête*, Libr. Félix Alcan. Paris 1932, s. 61-68 (Bastion de France hk.); Aylin Dengiz Ökke, *Mühimme Defterlerinde Kayıtlı Avrupalı Hükümdarlara Gönderilmiş Nâme-i Hümayûnlar (1545-1696)*, Marmara Üniversitesi, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020, s. 255-257 (Nâme-i Hümayûn'un transkripsiyonu hk.).

¹²Philippe Desan, "Les nouvelles théories économiques et le commerce de la France avec le Levant au XVIIe siècle", *Les Méditerranées du XVIIe siècle, Actes du Vie colloque du Centre International de Rencontres sur le XVIIe siècle*, 13-15 Avril, Biblio 17-137, ed. Giovanni Dotoli, Gunter Narr Verlag, Tübingen 2002, s. 237.

¹³Ticaret Bürosu 13 Kasım 1650 tarihinden itibaren Ticaret Odası'na dönüşe de, Levant ticaretini yönetecek kabiliyeti yoktu. Bunun başlıca nedeni, Fransız büyükelçileri Césy (1.dönem 1620-1631; 2.dönem 1634-1639) ve Marcheville'in (1631-1634) oluşturduğu büyük borçlar yüzünden Oda'yı zor duruma düşürmesidir. Ticaret Odası, Colbert'in 1669 yılında Donanma Bakanı olduktan sonra, yani kralliyetten destek almasıyla Levant ticaretinin meselelerine katkıda bulunmaya başladı.

¹⁴Louis Bergasse, *Histoire du Commerce de Marseille Tome IV (1599-1660)*, Plon, Paris 1954, s. 553.

¹⁵Tongas, a.g.e., s. 182.

Livorno Limanı'nı tercih etmişti. Yabancılar sağladığı hukuki kolaylıklar ve imtiyazlar sayesinde, Livorno Limanı bu dönemde Levant ticaretinin merkezi haline gelerek büyük bir çıkış yakalamıştı.¹⁶

Fransa Büyükelçisi de Brèves'in kabiliyetli diplomatik ilişkileri sayesinde 1597 ve 1604 yılında Bâbiâli nezdinde Kapitülasyonları yeniledi. Marsilyalılar artık Doğu Akdeniz'de serbest ve güvenli ticareti ile tanıştı. Ancak Doğu Akdeniz'e giden Fransız gemi sayısı 17. yüzyıl başlarından itibaren giderek azaldı. Örneğin asrın başında Büyükelçi de Brèves, "Türk'ün İmparatorluğunda ticaret yapan 1000'den fazla geminin *Provence* ve *Languedoc* eyaletleri kıyılarında bulunduğunu" eserinde belirtiyordu.¹⁷ Genç yaşında krallık için birçok diplomatik seyahat yapan Louis Deshayes de Cormenin ise zikredilen yerlerde Levant ticareti için 400 geminin bulunduğunu söylüyordu.¹⁸

Kardinal Richelieu, 1627 yılında Fransa Amirallliği'ni kaldırdıktan sonra, 1631 yılında "Fransız Denizciliği Genel Müfettişi ve Ticareti" makamını kurarak krallığın donanmanın başına geçmesini sağladı. Bu yeni görevle Levant denizlerinin tek sorumlusu oldu ve Levant ticaretinin gerçekleriyle yüzleşti. Kardinal, eserinde Marsilya tacirlerinin Osmanlı iskelelerindeki ticareti hakkında yanıldığını itiraf etti.¹⁹ Çünkü bu tarihe kadar söz konusu ticaret hakkında edinilen bilgiler somut ve resmî olmadığından krallık de gerçek durumun farkında değildi. Kardinal Mazarin'in çevresinde bulunan Fransa şansöyesi Pierre Séguier de²⁰ 1644 yılında Levant ticareti hakkında somut bilgiler edinmek amacıyla Marsilyalı tüccarlara başvurdu.²¹ Ortaya çıkan netice, Fransa'nın 1635 yılında İspanya ile savaşa girdiği sırada Levant ticaretinin yıllık değeri takribi 25 ila 30 milyon, 1648 yılında takribi 7 milyon iken 1660'da 2-3 milyon *livres*'a kadar inmişti.²² Dolayısıyla Levant ticareti Fransızlar için tam bir karışıklık içerisindeydi.

On altıncı yüzyılda İstanbul'daki Fransız ticaretinin durumunu, yetersiz veriler nedeniyle değerlendirmek zor da olsa, Marsilya Amirallliği arşivlerinden çıkan 14 Eylül 1556 tarihli bir kayıta; Jehan Baptiste ve Georges Salvares isimli iki tacirin, Brezilya'nın pernambouc ağacından elde edilen kırmızımsı boyarmaddesi, kalay ve kanaviçe gibi ürünleri İstanbul'a satmak üzere Kral II. Henri'den imtiyaz aldığını öğreniyoruz.²³

Gaëlle Lapeyrie, Gloton Şirketi'ne ait belgeler aracılığıyla 17. yüzyılın ilk yarısında Doğu Akdeniz'deki Fransız ticaretinin varlığını göstermiştir.²⁴ Bu veriler ışığında, 1610-1620 yılları arasında İstanbul ticaretinin çeşitli tekstil ürünleri üzerinden gerçekleştiği ve birçok kumaşın Fransız manüfaktürlerinde üretilip İstanbul'a satılmak üzere komisyonculara gönderildiği anlaşılmaktadır. Bunun karşılığında, birçok Marsilyalı tüccara yüklü miktarda sarı balmumu, ince ve kaba saf yün ve derilerin yanı sıra Lyonlu müşterilere sof kumaş ile halılar sağlanmıştı.²⁵ Özellikle İstanbul derilerinin yeniden başka ülkelere ihraç edilmesi, bu ürünün aslında

¹⁶Guillaume Calafat, "Être étranger dans un port franc. Droits, privilèges et accès au travail à Livourne (1590-1715)", *Cahiers de la Méditerranée*, sayı 84, (2012), s. 103-122.

¹⁷Faruk Bilici, "Les relations franco-ottomanes au XVIIe siècle : réalisme politique et idéologie de croisade", *Turcs et turqueries (XVIe-XVIIIe siècles)*, PUBS, Paris 2009, s. 39; Alexis Guignard de Saint-Priest, *Mémoires sur l'ambassade de France en Turquie et sur le commerce des Français dans le Levant*, Ernest Leroux, Paris 1877, s. 291.

¹⁸Louis des Hayes (baron de Courmemin), *Voilage De Levant Fait par le Commandement Du Roy en l'année 1621*, chez Adrian Taupinart, Paris 1632, s. 312.

¹⁹Armand Jean du Plessis de Richelieu, *Testament politique d'Armand du Plessis (...)*, Chez Henry Desbordes, Amsterdam 1689, s. 370.

²⁰Fransa şansöyesi, kral tarafından atanan ve Fransa krallığının adalet yönetiminden sorumlu olan yüksek bir taş görevlisidir.

²¹Masson, a.g.e., s. 116.

²²Jeff Horn, "Marseille et la question du mercantilisme: privilège, liberté et économie politique en France, 1650-1750", *Histoire, Économie et Société*, sayı 2, (2011), s. 99; Bilici, "a.g.m.", s. 60.

²³AD13, Amirauté de Marseille et des Mers du Levant (*Marsilya ve Doğu Denizlerinin Amirallliği*) IX B (9 B) serisi, Cilt B 1, folio (f°-varak) 43.

²⁴Gaëlle Lapeyrie, "De la boutique au comptoir: la trajectoire d'un négociant toulousain en textile, entre traditions et nouveautés (vers 1600-1620)", *Rives Nord méditerranéennes*, sayı 29, (2008), s. 79-106; Gaëlle Lapeyrie, "Faire commerce de la soie en Méditerranée au début du XVIIe siècle: L'exemple de la firme Gloton de Toulouse", *La mer en partage: Sociétés littorales et économies maritimes. XVIe-XXe siècle*, Presses universitaires de Provence, Aix-en-Provence 2016, s. 295-311.

²⁵Ahmed Aksu, "İstanbul Ticaretinde Fransız Gloton Şirketi (1610-1620)", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, III, sayı 1, (2024), s. 83-102.

Fransızlar tarafından talep edildiğini göstermektedir. Söz konusu ticaretin varlığı 1633 senesinde Provence Sayıştayı'nın Başkanı Henri de Séguiran'ın raporundan da görülmektedir.²⁶ Rapor, Fransızların Levant ticareti hakkında resmi ve somut bilgiler sunmaktadır. Séguiran, raporunda İstanbul Limanı'nın Marsilya'ya 2400 mil uzaklıkta olduğunu ve her yıl buraya 10 geminin giderek 30 bin *livres* (Fransız para birimi) değerinde emtia taşındığını belirtmiştir.²⁷

2. Şirketin İstanbul Ticaretinde Kullandığı Sigorta ve Konşimentolar

Deniz sigortacılığının kökleri her ne kadar Antikçağa kadar uzansa da Avrupa'daki ilk örnekleri 13. yüzyılın sonlarında İtalya'da ortaya çıkmış, 16. yüzyıla gelindiğinde ise İspanya, Hamburg, Amsterdam ve Londra gibi önemli şehirlere yayılmıştı. 18. yüzyılda sigortacılık Avrupa'nın tamamında uygulanıyordu. Fransa'da ise, 7 Eylül 1388 tarihinde Marsilya'da bir yükleyici tüccarın bir gemiyi sigortaladığı bilinmektedir.²⁸

Deniz sigortası tam olarak sigortacının, kararlaştırılmış bir prim karşılığında, sigortalıya, deniz seyrine maruz kalan mallarda deniz kazası sonucu uğrayabileceği zarar ve kayıpların belirlenen bir meblağa kadar tam ödemesini garanti ettiği bir sözleşmedir.²⁹ Bu işlem uluslararası ticaretin bir parçası olduğundan, esasında mal sahibi sermayedarların ya da tüccarların almak zorunda olduğu bir önlemdi. Mal sahibi olarak tanımlanan müvekkil (*commettant/majeur*), limanda "yükleyici tüccar" (*marchand chargeur*) sıfatını alıp kendi hesabına (*pour son compte*) ticaret yapardı. Malının uzak yere satılması için gemici (kaptan veya patron) ve aynı zamanda komisyoncu (=konsinyater) görevlendirirdi.³⁰ Müvekkil ve komisyoncusu arasında sözleşme (*contrat de commision*) düzenlenirdi. Levant ticaretinde, ticaretin türüne göre komisyoncu ile iki farklı sözleşme yapılırdı: satın alma komisyonu (*commission d'achat*) ve satış komisyonu (*commission de vente*). Aralarındaki fark, satış komisyoncusunun yerel loncaya ait olması ve aynı zamanda Fransız milletin (*nation*) bir mensubu olmasıdır.³¹ Bu komisyoncular çoğu zaman kaptan ve onun katibi olabilirdi ekstradan bir kişi görevlendirilmeyebilirdi. Bu kaptanlar Marsilya limanından aldıkları malları Doğu'da en iyi alıcılarına satar dönüşte de mal alıp gelirlerdi.³² Bu kişiler, Osmanlı hukukunda *müste'men* sıfatıyla hem Bâbiâli hem de hem de Fransız yargısı tarafından koruma altına alınırdı.

Claude Isnard'ın İstanbul'a dair tuttuğu çeşitli kayıtlar arasında, kendisinin özel olarak hazırladığı deniz sigorta kitapçığı, poliçeler, hatıratlar, yazışmalar, basılı deniz sigorta belgeleri, konşimento evrakları ve hesap tutanakları bulunmaktadır. Bu belgeler, ticaretin bir parçası olmanın ötesinde dönemin denizcilik prosedürleri hakkında da bilgiler sunmaktadır. Tespitlerimize göre, şirketin İstanbul ticaretiyle ilgili en eski kayıtları deniz sigorta kitapçığında yer almaktadır. 1633-1647 yıllarını kapsayan bu sigorta kayıtları arasında İstanbul'a dair 1639-1642 yıllarına ait altı adet sigorta kaydı bulunmaktadır. İlaveten, sigorta simsarı tarafından hazırlanarak imzalanan biri 1639 diğeri 1644 tarihli iki adet sigorta sözleşmesinin de Claude Isnard'a teslim edildiği görülmektedir. Bu dönemde gemiler kötü hava şartları ve korsan saldırılarına maruz kalabildiğinden Doğu Akdeniz yolculukları genellikle zorlu geçerdi. Bu riskli yolculukta her gemi tüccarlar tarafından bir araya getirilen malları taşıdığından, her bir tüccar malları üzerindeki riskleri kapsayan bir sigorta poliçesi

²⁶Eugène Sue, *Correspondance de Henri d'Escoubleau de Sourdis* (..), III, impr. de Crapelet, Paris 1839, s. 223-319.

²⁷Sue, a.g.e., s. 227.

²⁸Louis-Augustin Boiteux, *La fortune de mer, le besoin de sécurité et les débuts de l'assurance maritime*, Éditions de l'École des hautes études en sciences sociales (EHESS), Paris 1968, s. 9, 65.

²⁹Féraud-Giraud, a.g.e., s. 419-420.

³⁰Orhan Hançerlioğlu, *Ticaret Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, Ankara 1982, s. 189.

³¹Victor Simon, *Les échelles du Levant et de Barbarie – Droit du commerce international entre la France et l'Empire ottoman (XVIe-XVIIIe siècle)*, LGDJ, Paris 2021, s. 80-81.

³²Süleyman Uygun, *Osmanlı Sularında Rekabet: Mesajeri Maritim Vapur Kumpanyası (1851-1914)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2015, s. 27.

alırdı. Mevcut sigorta kayıtları, Isnardların ticari ürünlerini deniz yolculuğunun gidiş ve dönüşünde korumak amacıyla sigortaladığını göstermektedir.

Levant'a gönderilen mallar genellikle gidiş ve dönüş seyahatlerinde sigortalanırdı.³³ Gloton (1610-1620) ve Isnard şirketleri de İstanbul ticaretinde genellikle bu sigorta yöntemini uygulardı. Prensip olarak da mal sahibi, malları gemiye yüklendikten sonra yola çıkılmadan evvel deniz yolunda gemiye veya yüklemede oluşacak kayıp ve hasarları karşılaması için kendine sigortacı (*assureur*) bulurdu. Sigortacılar bugün olduğu gibi bu işlemlerde uzman profesyoneller değildi. Bunlar, bu spekülasyona giren ve riskleri paylaşan tüccarlar, armatörler, burjuvalar hatta beyefendilerdi.³⁴ Sigortacılar evvelden tayin edilirdi. Taraflar noter, sigorta simsarı (*censal d'assurance*) ya da kraliyet simsarı (*courtier royal*) huzurunda bir araya gelerek konşimento, seyahat ve fesih şartları, tabi afetler gibi konuları içeren bir sigorta sözleşmesi (*contrat d'assurance*) hazırlardı.³⁵ Risk meydana geldiği takdirde sigortacılar, sigortalı mal sahibine (*assuré*) anlaşmadaki prim (*prime*) miktarını tazmin etmeyi taahhüt ederdi. Şayet mallar güzergâhta zarara uğrarsa yahut kaybolursa sigortalıya ücret ödenmezdi. Anlaşmayı sağlayan simsar da sigorta ücretinin belirlenmesi hususunda taraflarla birlikte aracılık yapma yetkisine sahipti. Malları dışında, ücretin belirlenmesinde gemi omurgası, gövdesi veya mallar gibi unsurlar da rol oynardı. Simsar, sonunda tarafların anlaşmış olduğunu gösteren bir sigorta sözleşmesi hazırlar ve bu sözleşmeyi hem kendisi hem de taraflar imzalardı.³⁶

Bir sigorta sözleşmesinin başlıca temel unsurları: sözleşmenin yapıldığı tarih, sigortalı kişinin adı, sigortalanan malların türü ve değeri veya tahmini; ayrıca sigortalanan tutar, sigortacının üstlendiği riskler, risklerin sigortacı için başlaması ve bitmesi gereken zamanlar, prim veya sigorta maliyeti, kaptanın adı ve geminin adı, malların yüklendiği yer, gemiye kalkış limanı, girilmesi gereken limanlar, tarafların hakemlere başvurma şartlarıydı.

Isnardların İstanbul sevkiyatı için düzenlediği 11 Temmuz 1639 tarihli basılı sigorta sözleşmesi emsal niteliğindedir. Öncelikle belgenin "Tanrı" (*Dieu*) ve "Meryem Ana" (*Vierge Marie*) ifadeleriyle başladığı görülmektedir. Bu aslında her seyahat edecek gemide kullanılan bir kalıptı. Belge hem girişinde hem de sonunda mutlaka "Tanrı her şeyi iyi bir kurtuluşa yönlendirsin" (*que Dieu conduise le tout a bon sauvement*) cümlesini içerir ve "amin" (*amen*) diyerek bitirilirdi. Tüm bu ritüeller, gidenlerin Tanrı tarafından korunması için yapılmış dualardı. Belgenin alt-yarısı hazır kalıplı bir paragraf olduğundan kraliyet simsarı ya da noter sadece üst kısmını eliyle yazardı.³⁷

Belgenin muhteviyatında Claude Isnard sigortalı olurken, Jehan Mazet ve Guilhaume Troulties isimli şahıslar tüccar olarak malların sigortacısı görülmüş ve taraflar kraliyet simsarı Jacques Bilhon'nun huzurunda tasdiklenmişti. Bu iki kişi toplamda 1000 *livres* (700+300) vererek Isnard'ın kiraladığı *Le Lion d'Or* isimli geminin sigortacıları kabul edilmişti. Antlaşmaya göre, Isnard kendi mallarını %12 değerinde İstanbul'un giriş ve çıkışında sigortalamak suretiyle korumaya almıştı ve kaptana da seyahatte lüzum gördüğü aktarmalar için izin verilmişti. Sigortanın geçerliliği geminin Marsilya'ya dönüşüne kadar olduğundan, sigortacılar seyahatte oluşabilecek tüm riskleri önceden kabul etmişti. Bunlar genelde yangın, fırtına, gasp, tahrip vb. risklerdi. Hatta sözleşmede sigortacılar hem ilahi hem de insani (*tant divin qu'humain*), tanıdık veya tanımadık (*connus ou non-connus*), dost ya da düşman (*amis ou ennemis*) her türlü riske tabi olduklarına dair söz

³³Henri Sée, "Notes sur les Assurances Maritimes en France et Particulièrement à Nantes au XVIIIe siècle", *Revue Historique de Droit Français et Etranger, Quatrième Série*, VI, sayı 2, (1927), s. 294-295. Ayrıca, 17. yüzyılda Fransız deniz sigortacılığı hakkında da bkz. Estienne Cleirac, *Les Us et Costumes de la Mer* (...), chez Jean Berthelin, Rouen 1671.

³⁴Bergasse, a.g.e., s. 183.

³⁵Cleirac, a.g.e., s. 182.

³⁶AD13, 24 E 70, 11 Temmuz 1639 tarihli basılı sigorta sözleşmesi.

³⁷Balthazard Marie Émérigon, *Traité des assurances et des contrats à la grosse*, I, Jean Mossy Impr. Du Roi, Marseille, 1783, s. 34-35.

verirdi. Buradaki ayrıntı, risk veya kayıp durumunda sigortacılaran geri ödeme üç ay içinde sigortalıya malların değerini ödemeyi taahhüt ederdi.³⁸

9 Aralık 1644 tarihli bir başka sigorta kaydında ise Claude Isnard'ın malları, *Le George Bonne Aventure* isimli geminin İngiliz kaptanı Guillaume Houit tarafından taşınma, mösyöler Audiffret'in 600 ve Béjus'un 200 *livres* sigorta bedeliyle (800 *livres*-%4'lük oranla), kraliyet simsarı Pierre Fabron huzurunda sadece İstanbul girişi için sigortalanmıştı.³⁹ Isnard'ın şirket ortağından Audiffret'in adı ise ilk kez bu sigorta vesikasında karşımıza çıkmıştır. Claude Isnard aslında sigorta usullerine göre hareket etmişti; zira akraba olduğu Audiffret ailesinin yaklaşık 25 yaşındaki bir erkek evladını görevlendirerek onu da ticarete dâhil etmişti.⁴⁰

Sigorta kayıtlarının yanı sıra, İstanbul ticaretinde Isnardlara ait taşıma senetleri de tespit edilmiştir. Uluslararası ticaretin vazgeçilmezi olan bu konşimentolar (*connaissance maritime / police de chargement*), genellikle şirket sahiplerinin adına, bir liman temsilcisi ya da tüccarın (çoğunlukla aile fertlerinden biri) gemiye mallar yüklemesinin ardından, gemi kaptanı tarafından hazırlanırdı. Esasında kaptan, malı teslim alıp alıcısına, yani komisyoncuya ulaştıracağına dair taahhüt vermiş olurdu. Toplamda dört konşimento nüshası yapılırdı: biri mal sahibine, biri limandaki yükleyiciye, biri kaptana ve biri de varış noktasındaki alıcıya verilirdi. Bu dört orijinal belge, yükleyici ve kaptan tarafından yüklemekten sonraki yirmi dört saat içinde hazırlanıp imzalanırdı. Yükleyici, aynı süre içinde kaptana yüklenen malların makbuzlarını sağlamakla yükümlüydü. Konşimentoda malları teslim alan her komisyoncu, talep eden kaptana teslimatı bildirmek zorundaydı. Benzer şekilde, kaptan da malları teslim aldığı alıcıdan makbuz almak zorundaydı. Aksi halde, konşimentoya uygun olarak malların boşaltıldığını belgeleyen gümrük sertifikasını temin etmek zorundaydı.⁴¹ Konşimentolardaki yük bilgileri yalnızca komisyoncular ve kaptanları değil, Doğu Akdeniz iskelelerindeki kançılara tarafından da kayıt altına alınırdı.⁴²

Bununla birlikte, sigorta ve konşimento kayıtları bize Isnard Şirketi'ne çalışan kaptan ve kâtiplerinin kimliklerine dair de malumat vermektedir. Bilhassa İngiliz uyruklu olan Antoine Valthe, Guillaume Huict, Guillaume Viloey, Georges Brun ve kâtibi Guillaume Pestre, kaptan Guillaume Veniet ve kâtibi William White gibi Londra'dan geldikleri görülmektedir.⁴³ İlâveten, Flaman asıllı kaptanlar ve tüccarlar da Isnard'lara çalışmaktadır.⁴⁴ Yabancı asıllı kaptan ve kâtiplerin özellikle 1639-1646 yılları arasında görev aldığı tespit edilmektedir. Buradaki önemli husus, yabancıların kendi gemileriyle Isnardlar adına İstanbul ticaretini yapmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Bunun nedeni de 17. yüzyılın başlarında, Levant iskelelerinde ikamet eden birkaç komisyoncu, yabancılar aracılığıyla konsolosluk vergisinde sahtekarlık yapmakla kraliyet otoritesi tarafından şüphelenilmektedir. Gerçekten de, yöneticiler, mallarını Osmanlı İmparatorluğu'na ithal etmek ve konsolos tarafından alınan vergiden kaçınmak için genellikle hoş görülen bir yabancı tüccarın adını kullanmaktadır. Bu uygulamaya son vermek için, kral, 26 Kasım 1625 tarihli bir fermanla, tebaasına gönderilerinde hiçbir yabancıyı araya sokmamalarına dair açık bir emir yazarak bunu kesin bir dille yasaklamış, aksi takdirde 800 *piastre* (İspanyol riyali) para cezası ve konsolosluk vergisinin iki katı ile cezalandırılacaklarını bildirmiştir.⁴⁵

³⁸Bkz. Ek 1., AD13, 24 E 70, 11 Temmuz 1639 tarihli basılı sigorta sözleşmesi.

³⁹AD13, 24 E 70, 9 Aralık 1644 tarihli basılı sigorta sözleşmesi.

⁴⁰Émérigon, a.g.e., s. 98.

⁴¹Féraud-Giraud, a.g.e., s. 406

⁴²Jörg Ulbert, "Qu'est-ce qu'un chancelier de consulat? Une approche par les textes de droit français", *Mélanges de l'École française de Rome-Italie et Méditerranée modernes et contemporaines*, CXXVIII/2, Roma 2016, 19. Paragraf, URL-1: <https://journals.openedition.org/mefrim/2892> [Erişim Tarihi: 14.03.2025].

⁴³Adı geçen isimler için bkz. AD13, 24 E, Cilt 68, 70, 72 ve 74.

⁴⁴AD13, 24 E, Cilt 70, Sigorta kitapçığında geçen 9 Haziran 1639 tarihli kayıta Flaman Pierre Bereg.

⁴⁵Archives de la Chambre du Commerce de Marseille (artik ACCIM), J serisi, n°1557, f°1.

Claude Isnard'ın İstanbul ticaretini 1647'de aile fertlerine devretmesinden sonra yabancı istihdamı özellikle 1647-1654 yılları arasında terk edilip Fransızlarla iş tutulmuştur. Fakat Isnard'ın niçin yabancılara ihtiyaç duyduğu ve ardından aile fertlerinin neden bunlardan vazgeçtiğine dair bir bilgiye aile arşivinde rastlanmamaktadır.

3. Şirketin İstanbul'daki Ticari Faaliyetleri

Claude Isnard, 1639-1647 yılları arasında kurduğu şirketle İstanbul ticaretinde André Spinaud, Esprit Gaillard ve Leonard Roque adlı Fransız tüccarlarla iş birliği yaptı. Bu ortaklık, aralarındaki yazışmalar ve konşimento belgelerinden anlaşılmaktadır.⁴⁶ Tespitlerimize göre, Isnard'ın mallarının satış ve hesaplarından Spinaud ile Gaillard sorumluydu; gemiye yüklenen mallar ve İstanbul-Marsilya arasındaki yazışmalar ise Leonard Roque'nun yetkisindeydi. Roque'nun hem kâtip hem de liman temsilcisi olarak hareket ettiği düşünülmektedir. Genel olarak, bu üç Galatalı tüccar Isnard için komisyonculuk yaparken, Isnard da onların müvekkili olarak İstanbul'da satılacak malları gönderen kişi konumundaydı. İstanbullu Fransızlar, gönderilen malları saklamak amacıyla günlük dört akçeden üç aylığına bir dükkân (*magasin*) kiralamışlardı. Komisyoncuların 1645 yılına kadar Isnard'ın mallarını ticarethanede (*acenta/agence*) değil dükkânda tuttukları anlaşılmaktadır.⁴⁷ Müvekkil Isnard'ın 1653-1654 yıllarında anlaştığı Greasque ailesinin Galata'da hem ticarethanesi hem de mağazası bulunduğundan, Spinaud'ların 1640'lı yıllarda burada bir ticarethane açmış olabileceği tahmin edilmektedir; ancak bu, aile evraklarıyla doğrulanamamıştır.

Claude Isnard'ın İstanbul ile yaptığı ticaret her daim kendi hesabına değildi. Özellikle 1644 tarihli yazışma ve konşimentolar, Liaz Lesloz ve Louis Spinaud adlı tacirlerin Claude Isnard ile Marsilya'da alıcı oldukları görülmektedir. Hatta 19 Nisan 1644 tarihli konşimentoda, İstanbul mallarının bu üçünün hesabına (*pour compte des tous trois*) gönderilmesi de ortaklıklarını teyit etmektedir.⁴⁸ 29 Kasım 1644 tarihli konşimentoda geçen "Claude Isnard et Compagnie" ibaresi de bu üçünün ortaklığının bir işaretidir.⁴⁹ Bununla birlikte, "Compagnie" terimi burada kumpanyayı değil bir ortaklığı nitelemekte, bu kişilerin İstanbul'daki komisyoncuların müvekkilleri olduklarını göstermektedir. Nitekim Marsilyalı Louis Spinaud'un, Galata'da bulunan André Spinaud'nun kardeşi olmakla birlikte müvekkili olduğu da ortaya çıkmaktadır. Bu ortaklığa Marsilyalı tüccar Jean Jasson'un da dâhil edildiği 20 Temmuz 1644 tarihli konşimentodan anlaşılmaktadır. Vesikadan, Jasson'un "Le George" gemisinin ortaklık paylarından bir kaçına (*quirat*)⁵⁰ sahip olduğu öğrenilmektedir.⁵¹ Claude Isnard da İstanbul ticareti için Jean Jasson gibi ortaklık yoluyla kolayca gemi bulma imkânına sahipti. 1639'dan 1643'e kadar kendi hesabına, 1644 yılında ise üç ortakla birleşmek suretiyle İstanbul ticaretini büyütmeye çalıştı.

Claude Isnard, 1640'lı yılların başında komisyoncuları vasıtasıyla İstanbul'a kumaş (*drap*) satıp karşılığında sadece saf deri temin ediyordu. Bu bilgiyi, liman görevlisi Galatalı Fransız tüccar Leonard Roque'nın Claude Isnard'a yazdığı 8 Ocak 1644 tarihli bir mektuptan öğreniyoruz. Mektupta; 300 adet Karadeniz (*Mer Noire*) menşeli Kerman isimli tuzlanmış deri, "güzel ve kaliteli emtia" olarak nitelendirilip

⁴⁶AD13, Isnard-Audiffret fonu, 24 E, Cilt 68 (8 Ocak 1644, 16 Ağustos, 29 Kasım 1644 tarihli mektuplar).

⁴⁷AD13, 24 E, Cilt 52, 17 Şubat 1645 tarihli "Le Georges" adlı gemiye yapılan satış hesabı.

⁴⁸AD13, 24 E, Cilt 68, 16 Ağustos 1644 tarihli mektup; AD13, 24 E, Cilt 72, 19 Nisan 1644 tarihli konşimento.

⁴⁹AD13, 24 E, Cilt 72, 29 Kasım 1644 tarihli konşimento.

⁵⁰Bir gemi tek bir kişiye ait değil de birden fazla kişiye ait olduğunda, bunun belirli sayıda eşit paylara ayrıldığı varsayılır ve bu paylar Fransız deniz hukukunda *Quirat* denir. Pay sahipleri bir şirkete de (*société quirataire*) dâhil olabilirdi. René-Josué Valin, *Nouveau commentaire sur l'ordonnance de la marine* (...), chez Jérôme Legier, La Rochelle 1766, s. 798.

⁵¹Söz konusu konşimento için Bkz. Ek 2.

tanisinin 1 (¼) İspanyol kuruşa mâl olduğu belirtilmektedir.⁵² Roque, Isnard'ın gönderdiği kumaşların arşını 135 akçeden sattığını bildirmektedir. Dahası söz konusu deriler İstanbul'dan sadece Isnardlar için değil, aynı zamanda tacirler Liaz Lesloz ve Louis Spinaud'nun hesabı için de getirilmişti. Örneğin 20 Temmuz 1644 tarihli konşimentoda, 200 adet *Rodosto* (ya da *Rodesto*) derinin alıcılarının Isnard, Lesloz ve Spinaud olduğu yazmaktadır.⁵³ Esasında Fransızların büyük bir deri ithalatçısı olduğu Glotonların zamanında da (1610-1620) belliydi. Isnardların da komisyoncuları vasıtasıyla İstanbul'dan deri ithal etmesi de İstanbul derilerinin 1640'lı yıllarda da kalitesini koruyarak tercih edildiğini göstermektedir. Deri, 17. yüzyılın ikinci yarısında da Fransızların İstanbul'da talep ettiği bir ürün olmaya devam etti. Nitekim Jacques Savary'nin 1664 yılında yayımladığı *Mükemmel Tüccar* ("Le Parfait Négociant") adlı eserde; İstanbul piyasasında *Pebrat*, *Courondouret*, *Carnaba*, *Jamboly* ve *Rodesto* gibi deri türlerinin Fransa'ya taşındığını dile getirmektedir.⁵⁴

Claude Isnard 1646 yılına kadar İstanbul'daki ticari faaliyetlerini uzaktan takip etse de yapılan satışlar hakkında komisyoncularından şikâyetçiydi. Komisyoncular özellikle 1644 senesine ait hesap dökümlerini Isnard'a göndermediğinden haksız kazanç suçundan şüpheli durumdaydılar. Bu yüzden Isnard, Marsilya'daki ortağı Louis Spinaud'yu ticareti takip etmek üzere İstanbul'a göndermişti. Ondan, özellikle Galatalı tüccarlar André Spinaud, Esprit Gaillard ve Mösyö Vergiere'in satışlardan elde ettikleri net kazançları öğrenmesini istemişti.⁵⁵ Isnard'ın hesap kayıtlarını takip etmesi, komisyoncularına güvenmediğini ve İstanbul ticaretinin gidişatından endişeli olduğunu göstermektedir. Louis Spinaud'nun 1648 yılına kadar İstanbul'da kaldığını tahmin ediyoruz; zira Fransız gezgin Balthasar de Monconys 10 Mayıs 1648 tarihinde İstanbul'a geldiğinde ilk olarak tüccar Spinaud ile tanışmış ve ikisi Galata'da aynı hanede kalarak 11 Mayıs'da birlikte İstanbul'u gezmişlerdi.⁵⁶ Louis'nin 29 Haziran'da Galata'dan Isnard'a yazdığı mektupta açıkça "Spinaud ve Gaillard'ın acınacak haldeki işlerinin durumu" şeklinde yaptığı tarif, ticaretin kötüleştiğini ve komisyoncular hakkındaki olumsuz kanaati ifade etmektedir.⁵⁷ Öyle ki tüccar Gaillard Louis, başına bir hal geleceği korkusuyla ticaretiyle alakalı hesap dokümanlarını yanına alarak Kaptan Abeille'in gemisiyle İzmir'e kaçmıştır.⁵⁸ Louis'nin kardeşi André'nin ise 26 Mayıs 1646 tarihli hesap kaydından sonra izine rastlanmaması, kendisinin vefat etmiş ya da İstanbul'dan ayrılmış olma ihtimalini ortaya koymaktadır.⁵⁹ Esasında, Doğu Akdeniz'deki Fransız komisyoncular asla Marsilya'daki müvekkillerine gerçek ve sadık bir sorumlulukla hesap vermezlerdi. Her zaman kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek, müvekkillerinin zararına olan masrafları artırıyorlardı.⁶⁰

Isnard arşivinden, şirketin 1646-1652 yılları arasında İstanbul ile olan ticari faaliyetlerine dair net bir bilgi çıkmamaktadır. Lâkin Marsilya amiralliğinin 1650 ve 1651 tarihli İstanbul çıkış kayıtlarında geçen kaptan isimlerinin Isnard şirketinin 1653-1654 yılları arasındaki faaliyetlerinde yer alması, şirketin 1650-1651 yıllarında da İstanbul ticaretine devam etmiş olabileceğini göstermektedir. Zira amiralliğin çıkış kayıtlarında (sertifika) istikamet İzmir ve İstanbul olarak yazmaktadır. Örneğin Kaptan Louis Degrand, yaklaşık 1800 kantar ağırlığındaki yükün *Sainte-Anne* isimli gemiye yüklenmesi sonrasında amirallik tarafından 21 Ekim'de

⁵²AD13, 24 E 68 (8 Ocak 1644 tarihli mektup) ve 24 E 74 (8 Aralık 1643 tarihli konşimento).

⁵³AD13, 24 E 74, 20 Temmuz 1644 tarihli konşimento.

⁵⁴Jacques Savary, *Le Parfait Négociant ou instruction générale pour ce qui regarde le commerce des marchandises de France, et des pays étrangers*, I, chez les Frères Etienne, Paris 1777, s. 771.

⁵⁵AD13, 24 E, Cilt 35 (1 Mart 1646 tarihli hatırat).

⁵⁶Balthasar de Monconys, *Journal des Voyages de Monsieur Monconys [...]*, Louis Billaine, Paris 1677, s. 383-384.

⁵⁷AD13, 24 E, Cilt 68, 29 Haziran 1646 tarihli mektup.

⁵⁸AD13, 24 E, Cilt 68, 26 Temmuz 1646 tarihli mektup.

⁵⁹AD13, 24 E, Cilt 52, 26 Mayıs 1646 tarihli satış hesabı.

⁶⁰Savary, a.g.e., s. 723.

teftiş edilmiş ve 23 Ekim 1650 tarihinde de sertifikasını almıştır.⁶¹ Bu sertifikalar, o tarihte Fransa Krallığının ticaret ve denizcilikten mesul müfettişi (*surintendant*) mösyö César de Bourbon duc de Vendôme adına imzalanmıştır.

Isnard şirketinin İstanbul’la ticari ilişkileri 1653-1654 yılları arasında gelişmiştir. Bunun birçok nedeni vardır. Birincisi, Claude Isnard’ın İstanbul’daki işlerini aile fertlerinden André ve Pierre’ye emanet etmesidir. Marsilya’dan gönderilen mallar artık André ve Pierre tarafından sağlanmaktadır. İkisinin, bu tarihlerde İstanbul’a yeni yerleşen ve ortaklık yoluyla şirket açan Marsilyalı Toussaint ve ağabeyi Barthélémy Greasque kardeşleri yeni komisyoncuları olarak tayin ettikleri mektup ve konşimento kayıtlarından anlaşılmaktadır.⁶² Sonrasında ise bu iki kardeşin ortaklık yoluyla kendi şirketlerini *Greasque et Compagnie* adıyla kurdukları görülmektedir. Buna rağmen Greasque kardeşlerin 1 Mart 1654 tarihinde doğrudan Claude Isnard’a yazdıkları mektubun imza kısmında “kalender hizmetkârlarınız” ifadesini kullanmaları, Isnard’ın ticaretten kopmadığının bir işaretiydi.⁶³ Tüccar Roboly’nin 5 Mart 1670 tarihli hatıratında ise Greasque ailesinin 16 yıldan beri İstanbul’da ticaretle meşgul olduğu ve 1654 yılında İstanbul’da bir ticarethane açtığı kayıtlıdır. Hatırata göre, Barthelemy ve Jules (baba-oğul), kardeşi Mösyö Toussaint ve acenta görevlisi (*homme de comptoir*) Mösyö Fabron ile çalışmıştır. Öyle ki Greasque ailesinin işletmesi, Roboly ailesinden sonra İstanbul’da kurulan ikinci ticarethane olmuştur.⁶⁴ Bu kuruluşlar sayesinde İstanbul’daki Fransız ailelerinin sayısı 17. yüzyılın sonuna doğru daha da artmıştır.

İstanbul’daki komisyoncuların tuttuğu birkaç hesap kaydı sayesinde Isnard şirketinin mallarını hangi müşteriye sattığını ve ticarete oluşan ithalat ve ihracat masrafları hakkında birkaç ipucuna sahibiz. Örneğin elimizdeki satış hesap kayıtları 1639-1654 yılları arasındaki alıcıların kimliğini tam açık etmese de müşterilerin geneli Yahudi (*Juif*) ve Türk tüccardan oluşmaktadır. Nitekim 20 ve 24 Mayıs 1645 tarihli hesap kayıtlarında; Yoana Abenrey, Joseph Oziel ve Ruby Mouthe Founes adlı Yahudi tüccarların Fransa Krallığının *Languedoc* eyaletinde üretilen çeşitli kumaşları satın aldıkları anlaşılmaktadır. Balya veya büyük kasalarda getirilen kumaşlar; açık kırmızı ya da bordo renginin açık tonu (*soupe en vin/ soupe-vin/soupe au vin*), mor (*violet*), kral (*roi*) ve prens (*prince*) renkleri (mavi ile kırmızı kırmızısının karışımından elde edilen mor renk kısaca menekşe rengi) gibi farklı renklerde idiler.⁶⁵ Kumaşın dışında ayrıca, 19 Nisan 1654 tarihli kayda göre Yahudi tüccar Robraas Vaquil’e boyacılıkta kullanılan kırmıziböceği (*cochenille silvestre/sauvage* ve *cochenille domestique/mesteque*) satılmıştır.⁶⁶

⁶¹AD13, 9 B, Cilt 19, 23 Ekim 1650 tarihli sertifika.

⁶²AD13, 24 E, Cilt 72, 12 Mayıs 1653 ve 4 Ocak 1654 tarihli konşimentolar: (tr. “Hem komisyon hem de Mösyöler André et Pierre Isnard’ların hesabı için Galata’dan Barthélemy Greasque ve ortakları tarafından Tanrı adına ve limanda selametle yüklenilen ...”).

⁶³AD13, 24 E, Cilt 68, 1 Mart ve 14 Temmuz 1654 tarihli mektuplar.

⁶⁴Archives Nationales (Devlet Arşivleri- artık AN), série Affaires Étrangères (Dışişleri serisi- artık AE), B1, Correspondance consulaire des ambassadeurs de France à Constantinople (*Fransa Büyükelçilerinin İstanbul’daki Konsolosluk Yazışmaları* fonu), Cilt 376, f°68, 5 Mart 1670 tarihli hatırat.

⁶⁵Denis Diderot ve Jean Le Rond d’Alembert, *Encyclopédie, Ou Dictionnaire Raisonné Des Sciences (...)*, XVI, Livorno 1775, s. 23.

⁶⁶Koşnil, *karmin* (Osmanlı’da *kermes* ya da *kırmız* diye geçmektedir) adı verilen ve çok zengin bir kırmızı boyar maddeye sahip bir böceğin dişisidir. Bu böceğin incesi ve kalını olmak üzere iki türüdür. İnce olanlara *Mesteque* ya da *Mixteque* Meksika’nın bir bölgesinden bulunur. Kalın olanlar daha pamuksudur ve çeşitli bitkilerin üzerinden bulunan kırmız böceğinin kırmızı tohumunu elde edilir. Bu iki böcek boyar madde verse de, boyutlarıyla kolayca ayırt edilebilir. Koşniller Doğu Akdeniz ticaretinde kolayca bulunduğu için az değer verilen, böceklerin kaynar suya batırılması ve güneşte kurutulmasıyla elde edilir. Koşniller Latin Amerika veya Peru’dan kaktüs bitkilerinden toplanıp İspanya’nın Cadix şehrine taşınırdı. Bunlar daha sonra İngiltere, Hollanda ve Fransa’nın Marsilya Limanı’na ulaştırılırdı. Fransızlar bu tohumu kumaş imalatında kullanırdı. Bu ürün aynı zamanda Doğu Akdeniz iskeleleri için ticari ürünüydü. Jacques Savary des Brûlons, *Dictionnaire universel de commerce*, II, Paris 1748, s. 373-374 (*Cochenille* maddesi); Gilbert Buti, Danielle Trichaud-Buti, *Rouge Cochenille. Histoire d'un insecte qui colora le monde XVIe-XXIe siècle*, CNRS, Paris 2021, s. 81; Jean Baptiste Alphonse Chevalier ve Marie Victor Ernest Baudrimont, *Dictionnaire des altérations et falsifications des substances alimentaires, médicamenteuses et commerciales (...)*, P. Asselin, Paris 1875, s. 264-265. M. Léon Diguët, *Histoire de la cochenille, Journal de la société des américanistes*, Vol.6, Paris 1909, s. 78.

⁶⁷Botte ya da *boutte* yaklaşık 160 kilogramdır. Augustin Jal, *Nouveau glossaire nautique-B.*, De Gruyter, Paris/La Haye 2019², s. 144 (*Boute* maddesi, tr. Büyük fiç); Halil İncalcık-Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, I. Cilt: 1300-1600, çev. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul 2004², s. 441 (*botte* maddesi).

Türk tacirlere gelirse; 2 Mayıs 1654 tarihli satış kaydına göre 50 büyük fıçı (*bouttes*)⁶⁷ zincifre (*senobre*), 6 Mayıs 1654 tarihli kayıttan ise Türk tacir Hacı Süleyman'a çeşitli *cambrazine*⁶⁸ denilen tekstil ürünü satıldığı görülmektedir.⁶⁹ Komisyoncuların Isnard'ın bazı mallarını belirli bir sürede satma (*vente à terme*) mecburiyeti bulunmaktadır. Vadeli satışlar genelde mallara göre değişirdi. Languedoc kumaşları 4 ila 6 ay arasında, zincifreler ise 60 gün içinde satılırdı. Satışla ilgili sorumluluk tamamen komisyoncularda olup piyasanın ve müşterinin durumuna göre hareket ederlerdi. Örneğin komisyoncular, Yahudi tüccar Abenrey ve Oziel'in 20 adet renkli kumaşının satışı için 4 aylık mühlet tanıdılar, ilk ödemeyi 2. ayda kalanı da on beşer gün aralıkla son 2 ayda yapmalarını istemişlerdi.⁷⁰ Komisyoncular her satıştan %2'lik komisyon alırdı.⁷¹ Aracılık yapan yerel broker (*censarie*) için 1/2'lik ve bunun 1/4'ü için de tercümana satış masrafı kesilirdi.⁷² Komisyoncular, şirketin satılmayan ürünlerini ya muhafaza eder ya da eşdeğer başka bir mal ile değiştirirdi. Elden çıkarmak istediklerinde ise İzmir'deki işbirlikçileri Mösyö Jean Marqueril'e teslim ederlerdi.⁷³

Galata komisyoncuları Spinaud ve Gaillard'ın tuttuğu harcama ve gider hesaplarını resmetmek adına 17 Şubat 1645 tarihli hesap kaydında geçen 50 büyük fıçı zincifre ile ilgili aşağıdaki bilgiler kıymet arz etmektedir:⁷⁴

- Gümrük resmi: 50 büyük fıçı zincifre net 290 kental (=kantar) için kentali 15 akçeden 4350 akçe. Ağırlığı 290 kental, kentali 1½ akçe ve her fıçıya 3 akçe, toplam 585 akçe.
- 2 akçe "Daro doré"⁷⁵ (1 altın duka= 120 akçe), toplam 72 akçe.
- "Saraffagy" (fr. sarafage → sarraf) bedeli 1000'i 5 akçeden toplam 22 akçe.
- "yeniçeri gardiyanı" (*gardien genissaires*) ve kapıcıya (*capigi*) her fıçı için 7 akçe, 350 akçe.
- Gümrük tahminciye her bir mal için 6 akçe, toplam 300 akçe.
- Malların mağazaya her taşınmasına 30 akçe, toplam 15000 akçe.
- 4 büyük fıçı zincifre tekrar fatura edilmesi ve 1 fıçı satın alınmasına 260 akçe.
- 3 aylık dükkân kirası için, günlüğü 4 akçeden toplam 360 akçe.
- Gemi kirası için kâtibe ("écrivain") 62 kuruş 40 akçe, toplam 5000 akçe.
- Kentali 2,5 kuruştan 250 kental İngiltere usulü ambalaj izni için 625 kuruş ve %2'lik masraf ile toplamda 1000 akçe.

Bu hesap, İngiliz kaptan Guillaume Huict'in Marsilya'dan "Le George" adlı Fransız gemisiyle getirdiği 50 büyük fıçı zincifrenin piyasa değerini göstermektedir. Tıpkı her gelen ürün gibi zincifreye gümrük resmi ödenmiştir.⁷⁶ Bu işlemin, Galata limanında demir attıktan sonra Kurşun Mahzeni mevkiinde yer alan Gümrük Dairesi'nde yapıldığını düşünüyoruz. Ürünün ağırlığı ve kontrolü için tahminciye başvurulmuştur. Daha sonra

⁶⁸"Cambrazine" veya "cambrésine", 16. yüzyılda ince ketenden bez olarak imal edilip Mısır'dan ve Bengal'den Fransa'ya ithal edilip kadın elbiselerindeki manşetlerde yahut başlıklardaki süs gereçlerinde kullanılmaktaydı. Katsumi Fukasawa, bu ince bezleri "Hindistan muslinleri" olarak belirlerken, erkek ve kadın Türk kıyafetleri başta olmak üzere önlük ve türban yapımında işlenmekteydi. Muslin veya müslin, genel olarak bir tür simli ve ipekli kumaş türüdür. Elisabeth Hardouin-Fuguier, Bernard Berthod, *Les étoffes, Dictionnaire Historique*, éditions de l'amateur, Paris 1994, s. 120 (*Cambrazine* maddesi); Katsumi Fukasawa, *Toilerie et commerce du Levant d'Alep à Marseille*, CNRS, Marseille 1987, s. 20.

⁶⁹AD13, 24 E, Cilt 52, 2 Mayıs 1645 tarihli satış hesabı.

⁷⁰AD13, 24 E, Cilt 52, 20 Mayıs 1645 tarihli satış hesabı; Cilt 68, 26 Nisan 1645 tarihli mektup.

⁷¹Robert Paris, *Histoire du Commerce de Marseille, Tome V De 1660 à 1789-Le Levant*, ed. Gaston Rambert, Plon, Paris 1957, s. 232.

⁷²AD13, 24 E, Cilt 52, 10 Şubat ve 6 Mayıs 1654 satış hesapları.

⁷³AD13, 24 E, Cilt 68, 26 Kasım 1653 tarihli mektup.

⁷⁴AD13, 24 E, Cilt 52, 17 Şubat 1645 tarihli hesap kaydı. Bkz. EK. 4.

⁷⁵Bir başka kayıttan "Dare Doro & Sarafage" olarak teyit etmek de ilk sözcüğünün ne anlama geldiğini çıkaramadık. Claude Boyer, *Briesve méthode et instruction pour tenir livres de raison par parties doubles (...)*, ed. Jacques Gaudion, Lyon 1627, f°20 ("Jésus Maria" ile başlayan 1625 tarihli konşimento örneği).

⁷⁶1673 Kapitülasyonları öncesinde, Osmanlı İmparatorluğu ile ticaret yapan her Fransız gemisinden %5 vergi alınırdı.

malların dükkâna taşınması için hamallar tutulmuştur. İlâveten kapıcı ve yeniçerinin eşlik etmesiyle “basit masraflar” (*menus fraix*) oluşmuştur. Zincifre hesabı genel olarak kuruş ile değil, akçe ile işlem görmüş olması İstanbul’da çok kıymetli olmadığını gösterir. Buna rağmen, Galata limanında sarraf (*sarafcagy-sarafçı*) getirilmiştir. Bu memur muhtemelen zincifre satışı esnasında Venedik dukasını baz alıp dövizin bozdurulmasını sağlamıştır.⁷⁷ Ayrıca, birkaç fıçı paketlenmesi ve bir adet fıçının satın alınması, ihtiyaç duyulan ekstra masraf olarak kayıtlara geçmiştir. Son olarak, komisyoncular muhtemelen geminin dönüş hazırlığı için kaptanın katibine kira bedelini ödemiştir.

4. Marsilya-İstanbul Hattında Ticareti Yapılan Ürünler ve Piyasa Değerleri

Isnardların muhafaza ettiği arşiv sayesinde İstanbul Limanı’na gelen gemilerin kullandıkları güzergâh hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. Bu bilgiler İstanbul’daki komisyoncular tarafından verilmekte olup Isnard’a mektup yazdıklarında gemilerin istikametini de bildirmekteydiler. Özellikle İzmir Limanı, 1644’te tüccarlar Leonard Roque, Andre Spinaud ve Esprit Gaillard, ardından 1653-1654 yıllarında Greasque kardeşler tarafından “par voy de Esmirne” ifadesiyle mektuplarında dile getirilmişti. Ayrıca Greasque kardeşlerin yazdığı mektuplarda İstanbul’dan giden iki geminin de doğrudan Livorno’ya gittiği belirtilmişti. Bununla birlikte, Marsilya’dan kalkan gemilerin doğrudan değil aktarmalı olarak İzmir’den İstanbul’a gittiği Marsilya amiralliğinin 1650 ve 1651 tarihli birkaç çıkış kaydından öğrenilmektedir.⁷⁸

Tablo 1

Marsilya’dan İzmir ve İstanbul İstikametli Seferler

Sefer tarihi	Gemi adı	Gemi türü	Yük kapasitesi	Kaptan/Patron adı
21 Ekim 1650	Sainte-Anne	Barque/Kayık	1800 kental	Patron Louis Degrand
7 Kasım 1650	Sainct Anthoine de Padoue	Barque	?	Patron Jean Fardeloux
17 Aralık 1650	Notre-dame de Bon Secours	Vaisseau/Sefine	300 tonilato	Kaptan Pierre Sicard
11 Mayıs 1651	Jesus Maria Sainte-Anne	Barque	2000 kental	Patron Georges Beaumont

Gemilerin aktarmalı gitme nedeni, İstanbul ticaretinin tek başına kârlı bir potansiyele sahip olmamasıydı. Şöyle ki İstanbul’dan yapılan ihracat, ithalata nazaran yeterli değildi. Bu yüzden gemiler Marsilya’ya dönmeden önce İzmir ve Livorno limanlarına uğrayarak yeni yüklemeler yapmak zorunda kalırdı. Nitekim Isnardların aile arşivinde bulunan İzmir kayıtlı konşimentolarda Marqueril, Michel Mauran ve Mösyö Vernet’in adı geçmektedir. Bunlar, İzmir’den yükleyici komisyoncu tüccar olarak Isnardlara çalışırdı.⁷⁹ İlâveten Louis Spinaud da 1646 senesinin Mart ayında Claude Isnard’ın işlerini takip etmek üzere İstanbul’da bulunuyordu. Daha sonra İzmir’de Temmuz 1647’den Ocak 1648 tarihine kadar kaldıktan sonra 1648 yılının baharında tekrar İstanbul’a dönmüştü. İzmir ile ilgili bir başka detay, 1654 senesinde André ve Pierre Isnard kardeşlerin İzmir ticaretiyle ilgilenmiş olmasıdır.⁸⁰ Bu durum da Isnard’ların başından beri hem İstanbul hem de İzmir ticaretlerinde komisyoncularla müşterek çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Fakat İstanbul ticaretinin bu şirket için 1654 senesinde zorlaştığı Greasque kardeşlerin kaleme aldığı 14 Temmuz 1654 tarihli mektuptan anlaşılmaktadır. Mektupta, Isnardlara açıkça “giriş mallarının her zaman istenilmediği” belirtilmiştir.⁸¹ Bu

⁷⁷Osmanlı İmparatorluğu’nun ticaretinde, yeniçağ boyunca değerli yabancı para olarak Venedik altın dukası ve Macar altını tercih ediliyordu. Halil Sahillioğlu, “Altın”, II, *DİA*, 533.

⁷⁸AD13, 9 B, Cilt 19.

⁷⁹AD13, 24 E, Cilt 74, İzmir ile alakalı konşimentolar (1645-1654).

⁸⁰AD13, 24 E, Cilt 74, 30 Mart 1645 tarihli konşimento.

⁸¹AD13, 24 E, Cilt 68, 14 Temmuz 1654 tarihli mektup.

ifade, İstanbul'daki taleplerin bir müddettir azaldığına işaret etmektedir. Nitekim 1654 yılından sonra şirketin İstanbul ticareti resmen son bulmuştur.

Isnard arşivinde bulunan 12 Mart 1654 tarihli hatırat, Isnard ve Greasque aileleri arasındaki ihracat ve ithalatın boyutu hakkında daha net bilgiler sunmaktadır. Buna göre tekstil, Marsilya'dan İstanbul'a en çok ithal edilen ilk sıradaki üründü. Bunun bir tesadüf olmadığı Glotonlardan da anlaşılmaktadır; zira şirket 1610-1620 yılları arasında çeşitli renklerdeki tekstil ürünlerini İstanbul'daki komisyoncularına göndermişti. Nedeni, Türklerin özellikle İngiliz ve Felemenk kökenli yüksek kaliteli ince yünlülere yönelmesiydi.⁸² Isnardlar da bu ticaretin izinden gitmiş ve farklı endüstrilere ait birçok kumaşı İstanbul'a taşımışlardır:

Tablo 2

Isnard Şirketin İstanbul'a Gönderdiği Tekstil Ürünlerinin Listesi (12 Mart 1654)

Kumaşlar	Tercümesi	İstanbul Piyasa Değeri
<i>Drap d'Hollande</i>	Felemenk Çuhası	Arşını 3 ½ kuruş
<i>Soie de Venise</i>	Venedik İpeği	Arşını 5 ½ kuruş
<i>Drap de Dieppe</i> ⁸³	Dieppe Çuhası	Arşını 2 kuruş
<i>Drap de Paris</i>	Paris Çuhası	Arşını 127 akçe
<i>Drap de Valence</i> ⁸⁴	Valence Çuhası	Arşını 120 akçe
<i>Drap de Romans</i> ⁸⁵	Romans Menşeli Çuhası	Arşını 82 akçe
<i>Sergés du Languedoc</i>	Languedoc Menşeli İnce Çuhası	Arşını 70 akçe
<i>Sezains</i>	Languedoc Menşeli İnce Çuhası	Arşını 70 akçe
<i>Pinchinas</i>	İspanya Menşeli Bez	Arşını 70 akçe
<i>Cadis de Guivandan</i> ⁸⁶	Gévaudan'ın Cádiz Usulü Dimi Örgülü Kalın Bezi	Arşını 18 akçe
<i>Satin de Florence</i>	Floransa Sateni	Okkası 135 akçe
<i>Satin de Lyon</i>	Lyon Sateni	Okkası 95 akçe
<i>Satin de Gênes</i>	Cenevre Sateni	Okkası 140 akçe
<i>Velour de Gênes</i>	Cenevre Kadifesi	Okkası 170 akçe
<i>Bonnets St. Baptiste Bernard</i>	St. Baptiste Bernard şehrin takkeleri	Balyası 2 ¾ kuruş
<i>Bonnets communs</i>	Kaba/Kalın Takke	Balyası 2 (1/8) kuruş

Kaynak: AD 13, 24 E 76.

Tabloda yer alan yabancı menşeli çeşitli kumaşların, bulundukları şehirde üretilip üretilmediği kesin olmamakla birlikte, İstanbul'da rağbet gördüğü bilinmektedir. Örneğin, *Pinchinatlar* İspanya'nın 1,20m genişliğindeki kalın bezlerini (tuval) Provence Eyaleti'nin Toulon şehrinde taklit olarak üretiyor⁸⁷ ve en değerlileri Marsilya'da tanesi 38 ile 42 *livres* arasında satılıyordu.⁸⁸ Ayrıca, tabloda geçen *sezainler*, aslında Felemenk usulü standart yünlü kumaş olan *Londralar* olup, Fransız endüstrilerinde 1600 iplikle (*seize cens*) üretildikleri için *seizain* olarak adlandırılıyordu.⁸⁹ Fransa'da üretilen kumaşların üretim yerleri de farklılık

⁸²Nicolae Iorga, *Points de vue sur l'histoire du commerce de l' Orient à l'époque moderne: Conférences données en Sorbonne*, J. Gamber, Paris 1925, s. 73.

⁸³Normandie Eyaleti'ndeki Dieppe şehridir. Günümüzde aynı adla geçmektedir.

⁸⁴Buradaki Valence şehri, ya Fransa Krallığı'nın Dauphiné Eyaleti'ndeki Valence ya da İspanya'daki Valencia'dır.

⁸⁵Dauphiné Eyaleti'ndeki Romans şehridir. Günümüzde Romans-sur-Isère olarak geçmektedir.

⁸⁶Gévaudan 14. yüzyıldan beri Fransa Krallığı'nın Languedoc Eyaleti'nin sanayi bölgesi olup İngiliz usulü yünlü kumaşlar üretilirdi.

⁸⁷Hardouin-Fuguier-Berthod, a.g.e., s.307 (*Pinchina* maddesi).

⁸⁸Masson, a.g.e., s. 515.

⁸⁹Hardouin-Fuguier-Berthod, a.g.e., s. 245 (*Londres* maddesi).

gösteriyordu; örneğin, Paris adlı kalın çuhalar Paris kentinde değil, Normandiya Eyaleti'ndeki bir manüfaktürde üretiliyordu.⁹⁰ Benzer şekilde, Venedik ipeği, Cenova ve Floransa satenlerinin gerçekten İtalya'dan ithal edilip İstanbul'a gönderildiği kesin değildir. Ancak, 17. yüzyıl başlarında Marsilya'ya İngiltere, İspanya ve İtalya'dan kumaşlar gelmekteydi. Hatta 1606 yılında İngiltere'den gelen kumaşlar İstanbul'a ihraç edilmişti.⁹¹ Özellikle kaliteli kumaşlar, Osmanlı Devleti'nin talebine göre ihraç edilirdi. Hollandalıların ince yüne olan ihtiyacı gibi, İtalyan endüstrisinin ürettiği kaliteli yünlü ve ipek kumaşlar da İstanbul'da, özellikle saray çevresinde yüksek kesimden müşteriler bulurdu. Misal, 1474'te vebaya rağmen İstanbul'a 3.300 Floransa menşeli yün kumaş getirilmiş ve saraya 60.000 gulden (=florin) değerinde kumaş satılmıştı.⁹² Bu nedenle, tablodaki Floransa ve Cenevre kumaşlarının Marsilya'ya ithal edildikten sonra Isnardlar tarafından İstanbul'a ihraç edilmiş olma ihtimali vardır. 1654 İstanbul'undaki piyasa değerine göre, kuruşla satılan Felemenk çuhası ile Venedik ipeği karşısında bu iki kent kumaşının değeri azalmış gibi görünse de Kral'ın müfettişi Gravier d'Ortières'in 1686'daki görüşleri bunun aksini ortaya koymaktadır.⁹³ Son olarak tabloda geçen takkeler, Carcassonne şehrinde bulunan Saint-Baptiste Bernard adlı manüfaktürde üretilmekteydi. İlâveten takke üretimi, Marsilya'da çok önemliydi ve Garp Ocakları ile Levant'a önemli bir ihracat sağlıyordu. Bu ihracat 1614'ten 1647'ye kadar iki katından fazla artmıştı.⁹⁴

Isnardların komisyoncuları, Fransa'dan ithal edilen kumaşları *aune* ya da *pic/picq* denilen ölçüm birimleri üzerinden satışa sunardı.⁹⁵ Pic ölçüsü 64,8 ile 68 santimetre arasında değişir ve İstanbul'da arşın ya da çarşı arşını olarak kabul edilirdi.⁹⁶ Bir önceki tabloda yer alan kumaşların 1654 senesine ait ölçüleri *pic* olarak kaydedilmiş olsa da 1645 tarihli birkaç satış belgesinde *aune* olarak ölçülmüştür. Örneğin bu tarihte Languedoc menşeli birkaç kumaşın ölçüleri ve piyasa değeri aşağıdaki tabloda verilmektedir:

Tablo 3

Isnard Şirketi'nin İstanbul'da Sattığı Languedoc Yünlüleri (20 Mayıs 1645)

Kumaşlar	Tercümesi	Ölçüleri (aune)	Piyasa Değeri (piastres=kuruş)
Trois pièces draps soupe en vin	3 adet "açık kırmızı ya da	15 ½ aune	26 ½ kuruş
Cinq pièces draps soupe en vin	bordo rengin açık tonundan" kumaş.	20 aune	34 kuruş
	5 adet " " kumaş		
4 pièces draps violet	3 adet mor renkli kumaş	25 aune	43 kuruş
4 pièces draps prince	Kral ve Prens adlı menekşe	16 aune	26 ¾ kuruş
4 pièces draps Roy	renkli kumaşlar	15 aune	25 ¼ kuruş
			Toplam 155 ½ kuruş

Kaynak:AD13, 24 E, Cilt 52, 20 Mayıs 1645 tarihli satış hesabı.

⁹⁰Saint-Priest, a.g.e., s. 303.

⁹¹Bergasse, a.g.e., s. 157-158.

⁹²Ingrid Houssaye Michienzi, "Les milieux d'affaires florentins, le commerce des draps et les marchés ottomans à la fin du XVe et au début du XVIe siècle", *Mélanges de l'École française de Rome- Moyen Âge*, CXXVII/2, (2015), 12. paragraf, URL-2: <https://journals.openedition.org/mefrm/2753#bodyftn90>, [Erişim Tarihi: 26.02.2025].

⁹³Centre des Archives diplomatiques de Nantes (Nantes'in Diplomatik Arşivleri, artık CADN), *Constantinople Koleksiyonu*, 166PO/A Serisi, *Saint-Priest Fonu* (1528-1820), Cilt 56, microfilm 2mi2252, f°10r.

⁹⁴Bergasse, a.g.e., s. 159.

⁹⁵*Aune*, kraliyet tarafından belirlenen eski bir kumaş ölçüsüdür. Seval Orhan'a göre, 1 aune, 1,884 metre gelmektedir. Seval Orhan, *Osmanlılarda Ölçü ve Tartı Sistemi*, Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Elazığ 1987, s. 73; Ünal Taşkın, *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005, s. 152.

⁹⁶Franck Jedrejewski, *Histoire universelle de la mesure - Logique des systèmes prémétriques*, Ellipses, Paris 2020, s. 335; Taşkın, a.g.e., s. 143.

Isnard Şirketi ayrıca, İstanbul Limanı'yla baharatlar (*épices*), boyarmaddeler (*produits tinctoriaux*) ve ecza maddeleri (*drogues*) ticareti de yapmaktaydı. Bu üç temel ürün, kumaşlardan sonra Fransa'dan İstanbul'a ithal edilen başlıca temel ürünlerdi. Esasında baharatlar sadece mutfakta gıdalar üzerine atılmıyor, pek çok ilacın yapımında da kullanılıyordu. Isnard ailesi de en çok tarçın, karanfil, karabiber, Hint cevizi ve zencefil gibi ürünleri İstanbul'a ulaştırıyordu. Oysa Avrupa ülkeleri Ortaçağ'dan itibaren Hint diyarlarından Osmanlı'ya baharat temin ediyordu. Bu sayede Avrupa şehirleri de doğu baharatı ile tanışmış ve kullanımı zamanla yaygınlaşmıştı. Marsilyalılar da 16. yüzyıldan itibaren baharatın antrepoşu olarak bilinen İskenderiye ve Trablusşam'dan büyük miktarda çeşitli baharatlar getirerek Venedik ile rekabet etmeye çalışıyordu. Öyle ki Trablus'ta Fransız baharat ithalatının bir kesimi Fransa'nın Rouen kentine ve dahi İngiltere'ye kadar ulaştırılmaktaydı.⁹⁷

Tablo 4

Isnard Şirketi'nin İstanbul'a İhraç Ettiği Baharat Çeşitleri

Baharat Çeşidi	Tercümesi	Piyasa Değeri
<i>Cannelle</i>	Tarçın	Okkası 2 kuruş
<i>Gerofle</i>	Karanfil	Okkası 5 kuruş
<i>Gimgembre</i>	Zencefil	Okkası 40 akçe
<i>Noix muscade</i>	Hint Cevizi	Okkası 2 ½ kuruş
<i>Poivre</i>	Karabiber	Okkası 70 akçe

Kaynak: AD 13, 24 E 76.

Bitkisel ve hayvansal boyarmaddeler de⁹⁸ İstanbul pazarında arananlar arasındaydı. Bu maddeler boyacılığın temel ürünü olup genellikle Orta ve Güney Amerika ve Hindistan'dan ithal edilerek İstanbul'a ulaştırılırdı. Örneğin çivit mavisi ve kırmızı tonları, dokuma ve halıların yapımında kullanılırdı. Çivit boyası, Fransa'da bulunmazdı. Hint kervanları 1610 yılında Basra yoluyla Bağdat'tan Halep'e kadar çivit boyası ve çeşitli Hint kumaşı getirebiliyordu. Osmanlıların 1638 yılında Bağdat'ı fethinden sonra İngiliz ve Felemenk Doğu Hindistan kumpanyaları Hint Okyanus'u ve Körfez'de üstünlük sağlamakla birlikte, bu ürünleri Hindistan'dan temin edip Körfez'deki İranlılara ve Basra'daki Osmanlılara ulaştırıyordu.⁹⁹ Ayrıca bu büyük ticaret kumpanyaları Hint mallarını Batı ülkeleriyle de tanıştıyordu. Her ne kadar Batı ve Doğu Anadolu'dan Marsilya'ya çivit boyası ihraç edilse de¹⁰⁰ Isnardların İstanbul'a yolladığı iki tür çivit boyası büyük ihtimalle bu kumpanyalar aracılığıyla temin edilmişti. Kayıtlarda geçen "indique lauris" adlı çivit esasında Avrupalıların en çok bildiği "Lahore" (bugün Pakistan'da) çividi idi. Bu çivit aslında Agra/Bayana Hint kentlerden Lahore'ya aktarılıp oradan Levant'a ve Batı ülkelerine gönderilirdi. Dolayısıyla bu çivit boyası *Lauris* veya *Lauro* adıyla kayıtlara geçmişti.¹⁰¹ *Serquis* cividinin (*sarquesse*, *serquesse*, *serkis*, *sarkhej*) ya Hindistan'ın Gucerat eyaletine bağlı eski ve büyük merkezlerden Ahmadabad'a yakın Sarkhej kasabasından ya da Mısır'dan alındığı düşünülmektedir.¹⁰² Bu hususa Ghulam A. Nadri açıklık getirmektedir. Ona göre, İngilizler 17. yüzyılın ilk yarısında *sarkhej* çividini, Ahmadabad'da uygun fiyata bulunması ve düşük

⁹⁷İnalcık-Quataert, a.g.e., s. 402, 405, 412.

⁹⁸Boyarmaddeler, "bitkisel ve hayvansal lifleri farklı renklerde boyayabilen doğal ve kimyasal kökenli maddelerdir". Hasan Baydar, *Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bilimi ve Teknolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2021, s. 192.

⁹⁹İnalcık-Quataert, a.g.e., s. 418.

¹⁰⁰Halil İnalcık, *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 84, 133.

¹⁰¹Ghulam A. Nadri, "The Indigo Trade of the English East India Company in the Seventeenth Century: Challenges and Opportunities", Berg, M., Gottmann, F., Hodacs, H., Nierstras, C. (eds), *Goods from the East, 1600-1800*, Trading Eurasia, Palgrave Macmillan, Londra 2015, s. 66-67.

¹⁰²Henri Ernest Baillon, *Dictionnaire de Botanique*, IV, Librairie Hachette et Cie, Paris 1892, s. 67 (*Serquis* maddesi).

maliyetle taşınabilmesinden dolayı tercih etmişti.¹⁰³ Isnard şirketi ise Orta Amerika'nın Guatemala çividini İstanbul'a değil İzmir'e satıyordu ki bu da söz konusu ürünün Osmanlı başşehirinde pek tercih edilmediğinin bir işaretiydi.¹⁰⁴

"Bresil" adlı boya odunu (*Paubrasilia echinata*), Avrupa'da 12. asırdan beri bilinmektedir. Tropikal ağaçların en değerlisi "pernambourc" olanıydı ve bugünkü Recife (Brezilya) kentinden temin edilirdi.¹⁰⁵ Fransızların bu boyayı İstanbul'a getirdiklerini 1556 tarihli Marsilya amiralliği kaydından daha önce teyit etmiştik.¹⁰⁶ Bir de Meksika Körfezi'nin Campeche şehrinde bulunan ve sert keresteli odun olarak bilinen morumsu siyah bakkam ağacından (*Haematoxylum campechianum*) kırmızı veya kızıl boyalar elde edilirdi.¹⁰⁷ Boyamacılar bu renkleri kumaş ve pamuk ipliğinde kullanırdı. Yine Orta Amerika'dan getirilen koşnil ve zincifre (cıva sülfür) boyarmaddeleri ile kırmızı mürekkep elde edilirdi. Zincifre, suda değirmen taşıyla ezilerek toz haline dönüştürülürdü ve bu şekilde alaş kırmızı (*rouge écarlate*) boyası ortaya çıkardı. Fransa'da *vermillon* olarak bilinirdi.¹⁰⁸ Bu kırmızı renk tonlarının yanı sıra jengâr (*verdet*) gibi açık tonlu yeşil boyalar da Osmanlı mürekkepçileri tarafından tercih edilirdi. Mürekkepçiler bu renkleri sıvı yazı malzemesi olarak hat sanatında kullanılmak üzere alırlardı.¹⁰⁹

Renk sabitleştirici özelliğiyle tanınan ve kumaş boyacılığında kullanılan şap, özellikle Avrupa dokuma endüstrisinin 15. asırdan beri Batı Anadolu'dan (Kütahya, Saruhan gibi) en çok ihraç ettiği bir ürün olmasına rağmen Isnardlar bu ticarete girişmemişti.¹¹⁰ Oysaki Fransız gemileri 1660'lı yıllarda İstanbul'dan şap ithal ediyordu.¹¹¹

Attarlar ise dükkânlarında birçok ezca maddesi bulundururdu.¹¹² Osmanlılar yabancı ilaçları 20. yüzyıla kadar Avrupa'dan getirtirdi; özellikle de Fransızların saparna kökünü.¹¹³ Isnardlar ise Languedoc'un Montpelier kentinden temin edilen beyaz tuz (*sülümen*), şarap tortusu tuzu (*tartar*)¹¹⁴ ve cıvayı İstanbul'a gönderirdi. Örneğin sülümen, genel göz hastalıklarının tedavisinde, özellikle de kataraktın (göz perdesi) tedavisi için hazırlanan ilacın bir parçasıydı.¹¹⁵ Hatta gözyaşı fistülü tedavisi için cıva ile beyaz şarap tortusu tuzu karıştırılırdı. Cıva aynı zamanda merhem (fr. *onguent*) yapımında kullanılan bir ürün olup göz tedavisinde kullanılırdı.¹¹⁶ Bahsi geçen ürünlerin İstanbul'daki piyasa değeri aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

¹⁰³Nadri, "a.g.m.", s. 67.

¹⁰⁴AD13, 24 E 76, İzmir ile ilgili 1647 tarihli olarak tahmin edilen matbu çıkışlı hatıra (*Prix courant des Marchandies à Smyrne*).

¹⁰⁵Antoine Galland, *Le Voyage à Smyrne, Un manuscrit d'Antoine Galland (1679)*, Chandeigne, Paris 2000, s. 287.

¹⁰⁶Édouard Duboc, *Manuel du négociant pour la connaissance des marchandises (...)*, Costey Frères, Havre 1854, s. 79-80 (Bois de Fernambourg maddesi).

¹⁰⁷Duboc, a.g.e., s. 74-75 (*Bois de Campêche* maddesi); Şerafettin Turan, "Osmanlı İmparatorluğu ile İki Sicilya Krallığı Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Tarife Defterleri", *Belgeler*, IV, sayı 7-8, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1967, s. 97 (Campêche = Bakkam); Ali Seydi, *Resimli yeni 40.000 lûgati havi, Türkçe lûgat, Türkçe lûgatlerin fransızca mukabillerini havi*, Cihan Matbaası, İstanbul 1929, s. 82.

¹⁰⁸Duboc, a.g.e., s. 129-130 (*Cinabre* maddesi).

¹⁰⁹M. Uğur Derman, "Mürekkep", *DİA*, XXXII, 46.

¹¹⁰İnalçık-Quataert, a.g.e., s. 402.

¹¹¹AN, AE, B^{III}, Cilt 234, "Estat des marchandises qu'on tire de Constantinople et de leur prix en l'Eschelle par année commune".

¹¹²Tıbbi ürünler, Osmanlı tıp ve eczacılık literatüründe "müfred devâlar" olarak adlandırılırken, modern Türkçede ise "drog" terimi kullanılmaktadır. Gürkan Gümüşatam, "Risâle-i Mu'âlece'ye Göre On Altıncı Yüzyıl Osmanlı Tıbbında Bitkisel Tedavi Şekilleri ve Terminoloji", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XXIII, sayı 2, (2022), s. 263.

¹¹³Süheyl Ünver, *Osmanlı Türklerinde Hekimlik ve Eczacılık*, Hüsniyatı Basımevi, İstanbul 1952, s. 34.

¹¹⁴Diğer adıyla potasyum bitartarat, aslında organik bir tuzdur. Feza Günergün, *14-17. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Anorganik İlaçlar*, Özel Yayın, İstanbul 1986, s. 22; Emile Littré, *Dictionnaire de la langue française*, II, L. Hachette, Paris 1869, s. 2152 (*Tartre* maddesi); Duboc, a.g.e., s. 517-518 (*Tartre* maddesi).

¹¹⁵Gümüşatam, "a.g.m.", s. 285.

¹¹⁶Louis Guyon, *Le cours de medecine en françois contenant le miroir de beauté et santé corporelle*, Daniel Gayet & Jaques Faeton, Lyon 1673, s. 95, 512-513.

Tablo 5*Isnard Şirketi'nin İstanbul'a İhraç Ettiği Boyarmaddeler ve Ecza Maddeleri*¹¹⁷

Maddeler	Tercümesi	Piyasa Değeri
<i>Brésil de Pernambuco</i>	Brezilya Ağacı	Kentali 22 kuruş
<i>Campeche</i>	Orta Amerika Bakkam Ağacı	Kentali 8 kuruş
<i>Indique Lauris</i>	Hindistan menşeli Çivit mavisi	Okkası 2 ½ kuruş
<i>Indique Serquis</i>	Mısır kökenli Çivit mavisi	Okkası 2 kuruş
<i>Senobre</i>	Zincifre	Okkası 3 kuruş
<i>Cochenille</i>	Kırmızböceği/Koşnil	Okkası 17 ½ kuruş
<i>Tartat</i>	Tartar	Kentali 7 kuruş
<i>Verdet</i>	Bakır Asetat	Okkası 110 akçe
<i>Argent vif</i>	Cıva	Okkası 3 ½ kuruş
<i>Sublimé</i>	Ak Sülümen	Okkası 4 kuruş

Isnard arşivi ihraç prosedürüne dair bilgi vermezken, İstanbul komisyoncularının Fransa'ya ihraç ettiği dönüş malları (*marchandises de sortie*) hakkında bilgiler 12 Mart 1654 tarihli hatırrattan sunulmaktadır:

Tablo 6*Isnard Şirketi'nin İstanbul'dan İthal Ettiği Ürünler ve Piyasa Değerleri*

Ürünün Adı	Tercümesi	Piyasa Değeri (kuruş/akçe)
<i>Laine pellade</i>	Hayvan derisinden tıraşlanmış yün	Kentali 6 kuruş
<i>Laine tresquille</i>	Yağlı ham koyun yünü	Kentali 6 kuruş
<i>Laine ipsola</i>	İşlenmemiş ince ham yün	Kentali 6 ½ kuruş
<i>Cuir, premiers couteaux</i>	Sığır derisi	Parçası 130 akçe
<i>Cuir pastrement</i>	İnek ve sığır derisi	Parçası 110 akçe
<i>Cuir buffres</i>	Kalın ham manda derisi	Parçası 3 ½ kuruş
<i>Poil de chevre</i>	Keçi kılı	Okkası 2 ½ kuruş
<i>Chamelot</i>	Sof kumaşı	Parçası 16 kuruş
<i>Cambrazine fine</i>	Hindistan menşeli ince bez	Parçası 20-30 kuruş
<i>Moncayard</i>	Şayak	Parçası 90-100 akçe
<i>Kaymacan</i>	Bengal menşeli pamuklu bez	Parçası 3 kuruş

Kaynak: AD 13, 24 E 76.

Bu tablo, İstanbul'dan Fransa'ya ihraç edilen malların çeşitlilik ve giriş mallarına kıyasla yetersiz olduğunu göstermektedir. İlk önce yünler, Marsilya'nın ticari faaliyetlerinde önemli bir yer tutardı. Yünler başlıca İspanya, Levant (özellikle İstanbul ve İzmir) ve Garp Ocakları'ndan gelirdi. İstanbul'dan gelen yünler üçe ayrılırdı: "Pelade" yünler, hayvanın üzerinde kırılan yündür; "Tresquille" yünler ölü hayvanın derisinden ayrılan yündür ve "Ipsola" yünler ise hayvan canlıken kendiliğinden dökülen yündür. İthal edilen yünlerin büyük bir kısmı, Languedoc'un kumaş üreticileri için Marsilya'dan transit geçer. Daha sonra Agde ve Palavas limanları aracılığıyla ve ayrıca Arles üzerinden Lonnais Eyaletindeki serje üreticilerine yeniden sevk edilirdi.

Komisyoncular, tekstil alanında ham ürünlerin dışında, Marsilya'ya şayak ve bez gibi mamul ürünler de göndermiştir. Misal, şayaklar oldukça ince ve genellikle siyahtır; özellikle ruhban giysilerinde ve saray halkının uzun eteklerinde kullanılmıştır.¹¹⁸ Bezler ise, Mısır'dan ve Hindistan'dan ithal edilerek, kadın

¹¹⁷AD13, 24 E 76.¹¹⁸Masson, a.g.e., Appendice XXXVIII.

elbiselerindeki manşetlerde yahut başlıklardaki süs gereçlerinde kullanılırdı.¹¹⁹ Fukasawa, bu ince bezleri “Hindistan muslinleri” olarak nitelerken,¹²⁰ erkek ve kadın Türk kıyafetleri başta olmak üzere önlük ve türban yapımında işlenirdi.¹²¹

Osmanlı Devleti’nde üst düzey memurlardan kaymakama atfen adlandırılan Hindistan menşeli pamuklu bez ince bezler de Marsilyalılar tarafından aranmaktaydı. Bu ürün İzmir’de kolayca bulunup Avrupa’ya ihraç edilirdi. *Caïmacan* kelimesinin kökeni tam olarak aydınlatılamamış olsa da, Basra gümrüğü envanterinde saf ipekten üretilen qā’im khāne’ler ile tülbent ve sarık yapımında kullanılan muslin kumaş arasında bir bağlantı kurulmuştur.¹²² İlaveten bu ürünün Bengal’deki ince bezlere benzerliği de kayıtlara geçmiştir.¹²³

Sof kumaşlar, Fransa’da üst sınıfın tercih ettiği özel bir kumaş türüdür. Fransa Krallığı’nda deve tüyü ya da “uzun tüylü” kumaş olarak bilinen soflar, saf yünden üretilen kalın ve dayanıklı dokumalardı. Ankara tiftik keçilerinin yününden elde edilen tiftik ipliğiyle yapılan sof kumaşlar, Batı’da büyük talep görüyordu ve Ankara, Asya’da sof kumaş sağlayan tek merkezdi. Fransa’ya getirilen sof kumaş, özellikle Amiens, Roubaix, Lille, Arras ve Auvergne manüfaktürlerinde çeşitli ürünlere dönüştürülürdü. Hem giysi hem de mobilya döşemesinde kullanılan sof kumaşlar, Fransa’da oldukça rağbet görüyordu. İpek, yün ve ketenin eklenmesiyle kaliteli giysilere dönüşür, ayrıca dimi örgü tekniğiyle serje kumaş haline gelirdi.¹²⁴ 15. yüzyılda Marsilya’da, kilise törenleri ve düğünlerde kadınlar tarafından giyilen sof kumaşlar,¹²⁵ 17. yüzyılın ilk yarısına kadar Fransız tacirler tarafından İstanbul’dan, ardından ikinci yarısından itibaren Ankara’dan yaklaşık 500 balya kadar ithal edildi. Ancak bu ithalat 1730’lu yıllarda sona erdi.¹²⁶

Pierre Gloton’un 1610’larda ayırt edemediği “İstanbul” derileri, Isnard Şirketi’nin ticareti sayesinde netlik kazanmıştır. Artık deriler, mevsime ve hayvana uygulanan işleme göre sınıflandırılmaktadır. Örneğin, Isnard’ın komisyoncuları 8 Aralık 1643’te Karadeniz menşeli 300 Kerman derisi, 20 Temmuz 1644’te ise 200 Rodosto derisini Marsilya’ya göndermiştir.¹²⁷ Kerman derilerinin ıslak ve tuzlanmış olduğu kaydedilmiştir. Jacques Savary des Brûlons’ye göre, İstanbul piyasasında Pebrat, *Carnaba*, *Jamboly* ve *Rodesto* adlı deri türleri bulunurdu. Kerman derileri “pastrement”, Rodosto derileri ise *buffre/buffle* derisiyle eşleştirilmektedir. *Pastrement* olarak adlandırılan deri, sığır ve inekten elde edilip Karadeniz’den Aralık veya bahar aylarında getirilerek satışa sunulmaktadır.¹²⁸

Eskiden yasaklı madde olmasına rağmen, Fransızlar 1604 Kapitülasyonlarının 8. maddesi sayesinde Osmanlı Devleti’nden deri temin edebiliyordu. İstanbul’dan yılda yaklaşık 30.000 deri gemilere yüklenirdi; bunun yarısı sığır, diğer yarısı ise inek derisiydi. Baharda satın alınan derinin kalitesi diğer sezonlara göre daha düşüktü. Buffle ise manda derisinden yapıldı. Yılda yaklaşık 10.000 adet alınan ve piyasanın en değerli derisi olan kalın prebatlar dikkat çekiyordu. Tabloda geçen “bıçaklanmış/yüzülmüş” deri ise genellikle Haziran-Kasım ayları arasında sığırlardan temin edilip yılda yaklaşık 7.000 adet satılırdı.

¹¹⁹Hardouin-Fuguier-Berthod, a.g.e., s. 120 (*Cambrazine* maddesi).

¹²⁰Bir tür simli ve ipekli kumaş.

¹²¹Fukasawa, a.g.e., s. 20.

¹²²Colette Establet-Vernin, “Indian Textiles in the Ottoman Empire: The Example of Damascus around 1700”, *The Indian Ocean in the Making of Early Modern India*, Pius Malekandathil ed., Routledge, Londra-New-York 2017, s. 348.

¹²³Hardouin-Fuguier-Berthod, a.g.e., s. 117 (*Caïmacan* maddesi.); Fukasawa, a.g.e., s. 42.

¹²⁴Hardouin-Fuguier-Berthod, a.g.e., s. 121 (*Camelot* maddesi).

¹²⁵Antoine de Ruffi, *Histoire de la ville de Marseille*, Henri Martel, Marseille 1696, s. 69.

¹²⁶Suraiya Faruqi “Onyedinci Yüzyıl Ankara’sında Sof İmalatı ve Sof Atölyeleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XLI, sayı 1-4, (1985), s. 254.

¹²⁷AD13, 24 E 74.

¹²⁸Savary, a.g.e., s. 771-772.

Bu derilerin büyük bir kısmı Fransa Krallığının yerel, bölgesel veya ulusal tabakhane, deri işleme, kunduracılık ve ciltçilik endüstrileri tarafından kullanılıyordu. Diğerleri ise bu endüstrilerin ürünleriyle birlikte İspanya, İtalya, Provence (Arles, Toulon Cannes, Antibes), Languedoc (Beaucaire, Agde), Ponant (Nantes) bölgelerine yeniden ihraç ediliyordu. Louis Bergasse'a göre, 1651 yılı bu ihracatların zirve noktasıydı.¹²⁹

Son olarak, tablolarda belirtilen malların piyasa değerleri, İstanbul'da tedavüldeki paraya göre hesaplanıyordu. En çok kabul gören yerel para birimi, "8 İspanyol riyali" (*piastre - pièce de huit Réaux*) olarak bilinen büyük gümüş kuruştı. Bu büyük boyutlu gümüş sikkeler, Peru ya da Meksika'dan İspanya'ya kadar getirilmiş ve 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'nın birçok bölgesinde darbedildikten sonra Rumeli üzerinden Osmanlı piyasasına girmişti. Piyasada İspanyol riyali ya da "direkli riyal" olarak anılan bu para, 17. asırdan 19. asra kadar hem Osmanlı Devleti'nde hem de dünya ticaretinde en yaygın ödeme aracı olmuştu.¹³⁰

İstanbul piyasasında yalnızca İspanyol, Perulu ve Meksikalı kuruşları (*piastre sévillanne, péruvienne ou mexicaine*) bulunmazdı, zira Osmanlı kuruşları darbedilmeden evvel Anadolu'da çeşitli yabancı sikkeler de tedavüldeydi. Özellikle Ortaçağ'da iki tür yabancı kuruş bulunmaktaydı: "kızıl kuruş" (*écu d'or*) olarak bilinen altın sikke¹³¹ ve büyük boy gümüş kuruşlar (*groche, écu d'argent*). Fransa Kralı IX. Louis (=Saint-Louis, ö.1270) döneminde basılan "gros tournois d'argent" (*grossus Turonensis*) adlı büyük gümüş kuruşlar da Osmanlı topraklarında dolaşımdaydı.¹³² Kral XI. Louis (1423- ö.1483) zamanında darbedilen güneş figürlü riyal sikkeler ise Osmanlılarda sekiz buçuk dirhemlik *sulye* yahut *solya* riyal kuruş olarak tanınıyordu.¹³³

17. yüzyıl ortalarına gelindiğinde ise Venediklilerin altın dukası (*sequin*), Macarlıların altını, Fransızların 5 sol'u, *Tourq-Turq* ve *sulye* (*solya*) kuruşları, Hollandalıların *taleri* (*rex daller*) yani *aslanî*¹³⁴ ya da *esedîsi* (*asselani, abouquel, ebûkelb*) ve Polonya menşeli *zolata* (*izollette*) ya da *abra* gibi gümüş sikkelere İstanbul pazarlarında sıkça işlem yapılırdı.¹³⁵ Ayrıca, Fransız tüccarların İstanbul'da Osmanlı *şerifi altını*, *medin* gibi sikkelerin yanı sıra akçeği de piyasada kullanmaları, bu paralarla ticaret yaptıklarını göstermektedir.

Marsilyalı tüccarların, özellikle 1640'ların başında İspanya (Cadix, Sevilla) ile yaptıkları ticaret sayesinde İspanyol sikkelerini temin ettikleri ve bu sikkeleri Levant'a taşıyarak büyük kazançlar sağladıkları bilinmektedir.¹³⁶ Sevilla riyalleri Türkler arasında büyük bir rağbet gördüğünden Fransızlar bu itibarı 30 yıl daha korumaya çalışmışlardır.¹³⁷ 1658 yılında, Fransız gezgin Quiclet'in İstanbul seyahat ettiği sırada, İspanya reali 58 sol değerindeydi.¹³⁸ Ayrıca 5 sol sikkeleri de Fransa Kralı XIII. Louis'nin ilk kez 1641'de emriyle basıldıktan sonra Levant'ta ticaret aracı olarak değerlendirildi. Bu gümüş paralar, İstanbul'da günlük ticarete de yaygın olarak kullanılıyordu. Öyle ki, vasıfsız bir işçiye günlük ücret olarak iki adet 5 sol ödeniyordu.¹³⁹ İstanbul Fransız büyükelçisi Denis de La Haye Vantelet'in görev süresi sonunda yazdığı hatıratından, bu paranın büyük

¹²⁹Bergasse, a.g.e., s. 161.

¹³⁰Ömerül Faruk Bölükbaşı, "Riyal", *DİA*, Cilt : EK-2, s. 426.

¹³¹İlk Osmanlı altını II. Mehmed döneminde basılmıştır. Ondan önceleri ise Venedik dukası olarak bilinen florin'ler Osmanlı'da işlem görüyordu.

¹³²Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 326 (*Kuruş maddesi*); Denis Diderot ve Jean Le Rond d'Alembert, *Encyclopédie Ou Dictionnaire Raisonné Des Sciences, Des Arts Et Des Métiers*, XVI, Chez Samuel Faulche & Cie, Neufchastel 1765, s. 489 (*Tournois maddesi*)

¹³³Pakalın, a.g.e., s. 327; Aydın Yalçın, *Türkiye İktisat Tarihi-Osmanlı iktisadında büyüme ve gerileme süreci*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1979, s. 313; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları*, I, TTK Yay., Ankara 1988³, s. 186; Alphonse Belin, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Tarihi - Kaynak Yazarlara Göre Türkiye'nin Ekonomik Tarihi Üzerine Denemeler*, çev. Oğuz Ceylan, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 123.

¹³⁴Üzerindeki aslan figüründen dolayı bu sikke Osmanlı piyasalarında "aslanlı guruş" olarak tanınıyordu.

¹³⁵Savary, a.g.e., s. 456-457.

¹³⁶Desan, "a.g.m.", s. 239.

¹³⁷Bergasse, a.g.e., s. 469, 471.

¹³⁸M. Quiclet, *Les voyages de M. Quiclet a Constantinople par terre*, Chez Jean Promé, Paris 1664, s. 69.

¹³⁹Şevket Pamuk, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018², s. 144.

bir çıkış yakaladığı anlaşılmaktadır. Vantelet, Fransız tacirlerinin 1669 yılına kadar Levant'a getirdikleri bu gümüşten %50-80 arasında ticari kazanç elde ettiklerini belirtir.¹⁴⁰ Fransız seyyah Tavernier de bu sikkelerin İzmir'deki başarısından söz eder.¹⁴¹ Bu durum, Fransızların o dönemde kumaş ve diğer mallardan kar edemediğine işaret etmektedir. Belki bu nedenle, Isnard şirketi 1650'li yıllarda hem İstanbul'da hem de İzmir'den ticari faaliyetlerini sürdürememiştir.

5. Sonuç

Bu çalışmada, 17. yüzyılın ilk yarısında kurulan Provence kökenli uluslararası ticaret şirketlerinden Isnard Şirketi ele alınmıştır. Levant ticaretiyle ilgili literatürde Osmanlı başkenti İstanbul'daki Fransız ticaretine (*négoce de Constantinople*) dair spesifik çalışmaların sınırlı olması nedeniyle, günümüze ulaşan Isnard Şirketi arşivi emsal niteliğindedir. Zira Isnardlar, Fransız burjuvazi ailesi olmalarına rağmen İstanbul ticaretine hem ortaklarından hem de kraliyetten bağımsız olarak girmiştir. Başka bir ifadeyle, bu aile Ekonomi ve Donanma Bakanı Colbert'in teşvikiyle 1670 yılında kurulan büyük Levant kumpanyaları (*compagnies du Levant*) dönemi öncesinde, İstanbul ticaretini ortaklıklar (*associés*) aracılığıyla açtıkları ticaret şirketi (*firme/société*) ile gerçekleştirmiştir. Ayrıca şirketin İstanbul'la yaptığı ticaret, tam da Jean de La Haye'in büyükelçiliğe atandığı (23 Ekim 1639) sırada başlamış ve aynı zamanda Kandiye Kuşatması'na (1645-1669) da denk gelmiştir.

Şirketin kurucularından Claude Isnard'ın 1639-1654 yılları arasında İstanbul ticaretini bizzat yürüttüğü mevcut kaynaklarla ortaya konmuş ve Marsilya-İstanbul ticari ilişkilerine önemli katkılar sunmuştur. Şirketin belgeleri sayesinde İstanbul Limanı'na ilişkin hem iç hem de dış ticarete yönelik bulgular ortaya çıkmıştır. Özellikle, mevcut literatürde eksik kalan İstanbul'un iç ticareti ile ilgili çalışmalara katkı sağlamıştır. Bilhassa hesap belgesinde yer alan bilgiler oldukça değerlidir; çünkü Fransız ticaretinin kapasite manevrasını göstermektedir. Isnardlar tarafından gönderilen malların akıbeti hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bu belgeler ışığında malların hangi Osmanlı müşteriye satıldığı, nereye ve kaç depolandığı, hangi Osmanlı memuruna masraf yapıldığı ve taşımacılıkta çıkan diğer masraflar hakkında ipuçları alınmaktadır. Esasında bu tür vesikalar, iç ticarete oluşan muhtelif masrafları göstermekle kalmayıp ticaretin gerçek değerini de vermektedir. Mevcut literatürde 17. yüzyıla ait hesap kayıtlarının mukayese edilebilecek kadar bulunmaması bir yana, bulunsa dahi yeterince incelenmemesi söz konusudur.

Ayrıca, Claude Isnard'ın düzenli bir iş adamı olmasına rağmen şirket arşivinde orijinal Osmanlı belgeleri (temessük, hüccet...) bulunmadığından, komisyoncuların iç ticaretteki faaliyetleri veya hukuki sorunları bilinmemektedir. Buna karşılık, Fransızların uluslararası ticarete sıkça kullandığı temessük (*lettre de change*) belgesinin bu arşivde yer almaması, şirket malları için borç para alınmadan işlem yapıldığı olasılığını düşündürmektedir. Bu evrakların yetersizliği, analiz ve bilgi karşılaştırmasının da sınırlandırılmasına yol açmıştır.

Buna rağmen Isnard ailesi, ticaretin işleyişi hakkında önemli ipuçları vermektedir. Claude Isnard'ın İstanbul'daki daimi komisyoncular aracılığıyla ticaretini uzaktan yönettiği ve onlarla satış komisyonu sözleşmeleri yaptığı düşünülmektedir. Isnardlara ait ürünlerin, birkaç ay içinde anlaştıkları komisyoncular tarafından satılması gerekiyordu. Satılamayan veya defolu ürünler ya İzmir'deki işbirlikçisine gönderilir ya da eşdeğer başka bir ürünle değiştirilirdi. Buna karşın, dönüş mallarını taşıyan gemilerin doğrudan Marsilya'ya değil başka limanlara uğraması, İstanbul emtiasının yetersiz veya pahalı olduğunu göstermektedir.

¹⁴⁰Mustafa Daş, *İstanbul'da Fransız elçiliği Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*, çev. Ali Şevket Bizer, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2017, s. 127.

¹⁴¹Jean-Baptiste Tavernier, *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı*, ed. Necdet Sakaoğlu, çev. Teoman Tunçdoğan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 40.

Dış ticaretin bir parçası olan konşimento ve sigorta belgeleri, döneminin büyük ticaretteki denizcilik prosedürünü aydınlatmıştır. Zira bu iki mühim belge olmadan İstanbul ticareti gerçekleşemezdi. Her geminin mutlaka İstanbul gidişi ve dönüşü için sigortalandığı anlaşılmıştır. Mallar da düzenli olarak konşimentolarla kayıt altına alınırdı. Öyle ki, 1639-1654 yılları arasında kullanılan konşimento evrakının hem Marsilya'dan, hem de Galata'dan el yazılıdan matbu çıkışlıya geçilmesi, Fransızların 1650'li yıllarda Levant ticaretinde bir gelişme gösterdiğini ortaya koymuştur. Hatta Isnardların kayıt edebildiği kadarıyla, ithalat ve ihracat trafiğinin yanı sıra İstanbul ilişkili ürünler ve onların piyasa değerleriyle açıklaması, aslında Fransızların büyük kumpanya yapacak potansiyelinin sinyali vermiştir. Isnardlar, krallığın çeşitli şehirlerindeki manüfaktürlerde üretilen imitasyon yünlüler, satenler gibi çeşitli tekstil ürünlerinin yanı sıra kumaş boyacılığında kullanılan boyarmadde ve baharatları İstanbul'a ihraç etmiştir. Yün ve derinin yanı sıra çeşitli baharat ve boyarmadde ithal eden şirketin, İstanbul ürünlerinin Fransa'da distribütörlüğünü yapıp yapmadığı belirsizliğini korumaktadır. Günümüz kaynaklarından elde edilen malumat sayesinde, bu ticari ürünlerin önemini ve işlevini dile getirerek çalışmamızı zenginleştirdik.

Isnard Şirketi, yaklaşık on beş yıl boyunca kendi gayretiyle İstanbul ticaretini yürütmüştür. Yazışmalardan edinilen bilgilere göre, faaliyetleri ne korsanlıktan zarar görmüş ne de Osmanlı hükûmetinin politikalarıyla çelişmiştir. Bu nedenle şirket, İstanbul ticaretinde Livorno ve İzmir'deki komisyoncu işbirlikçileriyle oluşturduğu ticaret üçgeni sayesinde ticari faaliyetlerini büyümüştür. Öyle ki, Isnard ailesi 1653-1654 yılları arasında Galata'da kurulan Fransız Greasque Şirketi ile işbirliği yaparak Fransızların İstanbul ticaretinde bazı ilerlemeler kaydetmesini sağlamıştır. Ancak İstanbul ticaretinin komisyoncular tarafından kötü yönetilmesi nedeniyle büyük borçlar ödenememiş ve sınırlı kazançtan ötürü Isnard Şirketi, 1654 yılında zarar ederek faaliyetlerini hızla sonlandırmıştır. Dolayısıyla Isnardlar çoğunlukla İstanbul müşterilerinin istekleri doğrultusunda bu alışverişi sürdürmüş neticesine varabiliriz. Üstelik bu faaliyetlerin, Avrupalı rakiplerin iç piyasadaki başarısına karşı yetersiz kaldığını tahmin ediyoruz. Böylece Isnard Şirketi, Gloton Şirketi gibi kısa ömürlü ve sınırlı faaliyetleriyle tarihteki yerini almıştır.

Hakem Değerlendirmesi
Teşekkür
Çıkar Çatışması
Finansal Destek

Dış bağımsız.

Makalenin yazımı esnasında yol gösteren değerli hocam Murat Uluskan'a teşekkür ederim.

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Bu makale TÜBİTAK'ın 2214-A burs programı kapsamında Fransa'da yapılan bir yıllık araştırmadan derlenmiştir.

Peer Review
Author Contributions

Externally peer-reviewed.

I would like to express my sincere gratitude to my esteemed advisor, Murat Uluskan, for his guidance during the writing of this article.

Conflict of Interest
Grant Support

The author has no conflict of interest to declare.

This article was derived from a one-year research study conducted in France within the scope of TÜBİTAK's 2214-A scholarship program.

Yazar Bilgileri
Author Details

Ahmed Aksu

¹ Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye

 0000-0003-2076-3710

 ahmedaksu10@gmail.com

Kaynakça | References

Arşiv Kaynakları

Marsilya- *Archives Départementales des Bouches-du-Rhône* (AD13)

Isnard-Audiffret fonu (24 E): Cilt 35, 52, 54, 68, 70, 72, 74, 76.

Marsilya ve Doğu Denizlerinin Amirallığı (9 B), Cilt: 1, 19.

Marsilya- *Archives de la Chambre du Commerce de Marseille* (ACCIM), J serisi, n°1557

Paris- *Archives Nationales* (AN):

Dışişleri serisi, Constantinople Konsolosluğu'ndan Gelen Yazışmalar fonu, B^I, Cilt 376

Dışişleri serisi, Konsoloslar. Hatıratlar ve Belgeler fonu, B^{II}, Cilt 234

Nantes- *Centre des Archives diplomatiques de Nantes* (CADN), *Constantinople Koleksiyonu*, 166PO/A Serisi, *Saint-Priest Fonu* (1528-1820), vol. 56, microfilm 2mi2252.

Paris- *Bibliothèque Nationale de France* (BnF): *Hukuk, Ekonomi ve Siyaset departmanı*, demirbaş F-20237.

Basılı Kaynaklar

Baillon, Henri Ernest, *Dictionnaire de Botanique*, IV, Librairie Hachette et Cie, Paris 1892.

Boyer, Claude *Briesve méthode et instruction pour tenir livres de raison par parties doubles* (...), ed. Jacques Gaudion, Lyon 1627.

Brûslons, Jacques Savary des, *Dictionnaire universel de commerce*, II, Paris 1748.

Clément, Pierre, *Histoire de Colbert et de son administration*, I, Didier et Cie, Paris 1874.

Chevalier, Jean Baptiste Alphonse-Baudrimont, Marie Victor Ernest, *Dictionnaire des altérations et falsifications des substances alimentaires, médicamenteuses et commerciales* (...), P. Asselin, Paris 1875.

Cleirac, Estienne, *Les Us et Costumes de la Mer* (...), chez Jean Berthelin, Rouen 1671.

Diderot, Denis-d'Alembert, Jean Le Rond, *Encyclopédie Ou Dictionnaire Raisonné Des Sciences, Des Arts Et Des Métiers*, XVI, Chez Samuel Faulche & Cie, Neufchastel 1765.

Diderot, Denis-d'Alembert, Jean Le Rond, *Encyclopédie, Ou Dictionnaire Raisonné Des Sciences* (...), XVI, Livorno 1775.

Duboc, Édouard, *Manuel du négociant pour la connaissance des marchandises* (...), Costey Frères, Havre 1854.

Emerigon, Balthazard Marie, *Traité des assurances et des contrats à la grosse*, I, Jean Mossy Impr. Du Roi, Marseille, 1783.

Féraud-Giraud, Louis-Joseph-Delphin, *De la juridiction française dans les échelles du Levant et de Barbarie*, I, A. Durand, Paris 1866².

Guyon, Louis, *Le cours de medecine en françois contenant le miroir de beauté et santé corporelle*, Daniel Gayet & Jaques Faeton, Lyon 1673.

Hayes, Louis des (baron de Courmemin), *Voiage De Levant Fait par le Commandement Du Roy en lannée 1621*, chez Adrian Taupinart, Paris 1632.

Littre, Emile, *Dictionnaire de la langue françaises*, II, L. Hachette, Paris 1869.

Masson, Paul, *Histoire du commerce français dans le Levant au XVIIème siècle*, Hachette, Paris 1896.

Monconys, Balthasar de, *Journal des Voyages de Monsieur Monconys* [...], Louis Billaine, Paris 1677.

Quiclet, M., *Les voyages de M. Quiclet a Constantinople par terre*, Chez Jean Promé, Paris 1664.

Richelieu, Armand Jean du Plessis de, *Testament politique d'Armand du Plessis* (...), Chez Henry Desbordes, Amsterdam 1689.

Ruffi, Antoine de, *Histoire de la ville de Marseille*, Henri Martel, Marseille 1696.

Savary, Jacques, *Le Parfait Négociant ou instruction générale pour ce qui regarde le commerce des marchandises de France, et des pays étrangers*, I, chez les Frères Etienne, Paris 1777.

Saint-Priest, Alexis Guignard de, *Mémoires sur l'ambassade de France en Turquie et sur le commerce des Français dans le Levant*, Ernest Leroux, Paris 1877.

Sue, Eugène, *Correspondance de Henri d'Escoubleau de Sourdis* (...), III, impr. de Crapelet, Paris 1839.

Valin, René-Josué, *Nouveau commentaire sur l'ordonnance de la marine* (...), chez Jérôme Legier, La Rochelle 1766.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Aksu, Ahmed, "İstanbul Ticaretinde Fransız Gloton Şirketi (1610-1620)", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, III, sayı 1, (2024), s. 83-102.

Baydar, Hasan, *Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bilimi ve Teknolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2021.

Belin, Alphonse, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Tarihi - Kaynak Yazarlara Göre Türkiye'nin Ekonomik Tarihi Üzerine Denemeler*, çev. Oğuz Ceylan, Gündoğan Yayınları, Ankara 1999.

- Bergasse, Louis, *Histoire du Commerce de Marseille Tome IV (1599-1660)*, Plon, Paris 1954.
- Bilici, Faruk, "Les relations franco-ottomanes au XVIIe siècle: réalisme politique et idéologie de croisade", *Turcs et turqueries (XVIe-XVIIIe siècles)*, PUBS, Paris 2009, s. 37-61.
- Boiteux, Louis-Augustin, *La fortune de mer, le besoin de sécurité et les débuts de l'assurance maritime*, Éditions de l'École des hautes études en sciences sociales (EHESS), Paris 1968.
- Bölükbaşı, Ömerül Faruk, "Riyal", *DİA*, Cilt : EK-2, 426-428.
- Buti, Gilbert-Trichaud-Buti, Danielle, *Rouge Cochenille. Histoire d'un insecte qui colora le monde XVIe-XXIe siècle*, CNRS, Paris 2021.
- Calafat, Guillaume, "Être étranger dans un port franc. Droits, privilèges et accès au travail à Livourne (1590-1715)", *Cahiers de la Méditerranée*, sayı 84, (2012), s. 103-122.
- Charles-Roux, François, *France et Afrique de Nord avant 1830 – Les précurseurs de la conquête*, Libr. Félix Alcan. Paris 1932.
- Daş, Mustafa, *İstanbul'da Fransız elçiliği Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*, çev. Ali Şevket Bizer, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2017.
- Derman, M. Uğur, "Mürekkap", *DİA*, XXXII, 46-47.
- Desan, Philippe, "Les nouvelles théories économiques et le commerce de la France avec le Levant au XVIIe siècle", *Les Méditerranées du XVIIe siècle, Actes du VIe colloque du Centre International de Rencontres sur le XVIIe siècle, 13-15 Avril, Biblio 17-n°137*, ed. Giovanni Dotoli, Gunter Narr Verlag, Tübingen 2002, s. 233-242.
- Diguet, M. Léon, *Histoire de la cochenille*, *Journal de la société des américanistes*, VI, Paris 1909.
- Eldem, Edhem, "Kapitülasyonlar ve Batı Ticareti", *Türkiye Tarihi 1603-1839 Geç Osmanlı İmparatorluğu*, III, ed. Suraiya Faroqhi, çev. Fethi Aytuna, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, s. 341-396.
- Establet-Vernin, Colette, "Indian Textiles in the Ottoman Empire: The Example of Damascus around 1700", *The Indian Ocean in the Making of Early Modern India*, Pius Malekandathil ed., Routledge, Londra-New-York 2017, s. 329-374.
- Faroqhi, Suraiya, "Onyedinci Yüzyıl Ankara'sında Sof İmalatı ve Sof Atölyeleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XLI, sayı 1-4, (1985), s. 237-259.
- Fukasawa, Katsumi, *Toilerie et commerce du Levant d'Alep à Marseille*, CNRS, Marseille 1987.
- Galland, Antoine, *Le Voyage à Smyrne, Un manuscrit d'Antoine Galland (1679)*, Chandeigne, Paris 2000.
- Gümüşatam, Gürkan, "Risâle-i Mu'âlece'ye Göre On Altıncı Yüzyıl Osmanlı Tıbbında Bitkisel Tedavi Şekilleri ve Terminoloji", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XXIII, sayı 2, (2022), s. 261-290.
- Günerngün, Feza, 14-17. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Anorganik İlaçlar, Özel Yayın, İstanbul 1986.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Ticaret Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, Ankara 1982.
- Hardouin-Fugier, Elizabeth-Berthod, Bernard, Martine, *Les étoffes, Dictionnaire Historique*, éditions de l'amateur, Paris 1994.
- Horn, Jeff, "Marseille et la question du mercantilisme: privilège, liberté et économie politique en France, 1650-1750", *Histoire, Économie et Société*, sayı 2, (2011), s. 95-111.
- İnalcık, Halil-Quataert, Donald, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, I. Cilt: 1300-1600*, çev. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul 2004².
- _____, *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.
- İorga, Nicolae, *Points de vue sur l'histoire du commerce de l'Orient à l'époque moderne : Conférences données en Sorbonne*, J. Gamber, Paris 1925.
- Jal, Augustin, *Nouveau glossaire nautique-B.*, De Gruyter, Paris/La Haye 2019².
- Jedrzejewski, Franck, *Histoire universelle de la mesure - Logique des systèmes prémétriques*, Ellipses, Paris 2020.
- Lapeyrie, Gaëlle, "De la boutique au comptoir : la trajectoire d'un négociant toulousain en textile, entre traditions et nouveautés (vers 1600-1620)", *Rives Nord méditerranéennes*, sayı 29, (2008), s. 79-105.
- _____, "Faire commerce de la soie en Méditerranée au début du XVIIe siècle: L'exemple de la firme Gloton de Toulouse", *La mer en partage: Sociétés littorales et économies maritimes. XVIe-XXe siècle*, Presses universitaires de Provence, Aix-en-Provence 2016, s. 295-311.
- Miller, Peter N., *Peiresc's Mediterranean World*, Cambridge, Harvard University Press, Londra 2017.
- Nadri, Ghulam A., "The Indigo Trade of the English East India Company in the Seventeenth Century: Challenges and Opportunities", Berg, M., Gottmann, F., Hodacs, H., Nierstras, C. (eds), *Goods from the East, 1600-1800, Trading Eurasia*, Palgrave Macmillan, Londra 2015, s. 61-76.

- Orhan, Seval, *Osmanlılarda Ölçü ve Tartı Sistemi*, Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Elazığ 1987.
- Ökke, Aylin Dengiz, *Mühimme Defterlerinde Kayıtlı Avrupalı Hükümdarlara Gönderilmiş Nâme-i Hümayûnlar (1545-1696)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2020.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993.
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018².
- Paris, Robert, *Histoire du Commerce de Marseille, Tome V De 1660 à 1789-Le Levant*, ed. Gaston Rambert, Plon, Paris 1957.
- Sahillioğlu, Halil, "Altın", II, *DİA*, 532-536.
- Sée, Henri, "Notes sur les assurances maritimes en France et particulièrement à Nantes au XVIIIe siècle", *Revue historique de droit français et étranger*, Quatrième série, VI, sayı 2, Ed. Dalloz, Paris 1927, s. 287-311.
- Simon, Victor, *Les échelles du Levant et de Barbarie – Droit du commerce international entre la France et l'Empire ottoman (XVIe-XVIIIe siècle)*, LGDJ, Paris 2021.
- Tavernier, Jean-Baptiste, *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı*, ed. Necdet Sakaoğlu, çev. Teoman Tunçdoğan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.
- Tongas, Gérard, *Les relations de la France avec l'Empire ottoman durant la première moitié du XVIIe siècle et l'ambassade à Constantinople de Philippe de Harlay, comte de Césy, 1619-1640*, Boisseau impr., Toulouse 1942.
- Turan, Şerafettin, "Osmanlı İmparatorluğu ile İki Sicilya Krallığı Arasındaki Ticaretle İlgili Gümrük Tarife Defterleri", *Belgeler*, IV, sayı 7-8, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1967, s. 79-167.
- Uygun, Süleyman, *Osmanlı Sularında Rekabet: Mesajeri Maritim Vapur Kumpanyası (1851-1914)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2015.
- _____, *Türk-Fransız Deniz Ticareti Vapur Kumpanyaları*, İMEAK Deniz Ticareti Odası Yayınları, Sakarya 2021.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları*, I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988³.
- Ünal, Taşkın, *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005.
- Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Ünver, Süheyl, *Osmanlı Türklerinde Hekimlik ve Eczacılık*, Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul 1952.
- Yalçın, Aydın, *Türkiye İktisat Tarihi-Osmanlı İktisadında Büyüme ve Gerileme Süreci*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1979.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: <https://journals.openedition.org/mefrim/2892> [Erişim Tarihi: 14.03.2025].
- URL-2: <https://journals.openedition.org/mefrim/2753#bodyftn90>, [Erişim Tarihi: 26.02.2025].

Ek 2

İstanbul'da Hazırlanan 8 Aralık 1643 ve 20 Temmuz El Yazılı 1644 Tarihli Konşimentolar

Jesus Maria a Constantinople le 8^e Decembre 1643
 Ont charge au nom de Dieu & de son Sauveur
 au port de Constantinople m^r Spinard & Gaillard et pour
 conte propre de m^r Claude Isnard sur le baissel la marg^e
 de Londres Cap^e George brun-anglois pour porter
 et conduire Dieu aidant a Marseille les marchandises
 suivantes
 Quinze de dis trois cent quint de la mer noire ditz de Herman
 mouilles, salles & bouilles a la que d'un bout tranchant
 figurant la marque de contre
 Lesquels quint sont este charges sur ledit baissel bien
 conditionnez qu'ainsin venent que seront Dieu aidant
 a Marseille par m^r Claude Isnard ou qui pour eux payent
 de Nollis ~~deux ans de l'année 1644~~ de l'année 1644
 le Conduise a bon Sauveur a Men
 Spinard & Gaillard
 Et condition d'icelle Bon ou mal l'advisage de l'Isle Pierre

Jesus Maria a l'Isle de Constantinople le 20 Juillet 1644
 Ont charge au nom de Dieu & de son Sauveur au port
 de Constantinople Andre Spinard & Elbert Gaillard pour
 compte propre de m^r Claude Isnard, Jacques Jaffoy & Louis
 Spinard sur les quintes de m^r Jean Jaffoy du navire
 le George Cygne, Guillaume Ergit de Londres pour
 porter & conduire Dieu aidant a Linnorm ou Marseille
 & consigner aubis s^r Isnard, Jaffoy & Spinard ou
 qui p^r eux sera les marchandises suivantes
 Deux quintes qui se disent s^r de Rodoffor
 malis & fumeles fides & l'Isle boules & qui d'un
 bout tranchant figurant la marque de contre 200
 Lesquels quint sont este charges sur ledit s^r
 George b^r & conditionnez que aubis qu'ils soient
 a Linnorm ou Marseille par m^r Claude Isnard, Jaffoy & Spinard ou a
 Linnorm ou a Marseille ou qui p^r eux sera payables de nollis soixante livres
 Et c. Et de Dieu sont fait salut Amen

Kaynak: AD13, 24 E 74.(Derkenarda şirketin belirlediği sembol olup balyaların üzerine işaretlenirdi)

Ek 3

İstanbul'da Hazırlanan 6 Haziran 1654 Matbu Çıkışlı Konşimento

Jesus, Maria, Ioseph. A gallata le constantinople le
 Esté Chargé au nom de DIEU, & de bon sauvement, au port &
 Aure de gallata par barthelme graque et compaignie pour commission &
 compte propre de mesieurs andré & pierre Isnard
 sur la barque appelée sainte anne bonreuanture - - commandé
 par capitaine Salteford bruet - - - pour porter & conduire
 Dieu aydant à Marseille & consigner à uodiot S^r andré & pierre Isnard
 ou qui pour eulx sera, les marchandises cy-apres mentionnées, Sçauoir
 1 paquet dit un paquet que dit eotre cambrazines fines & dit auoir pousse quatre sauc
 deux grand cambrazines bengalles & deux mermer dit pousse 4 de m^es

 Lesquelles susdites marchandises ont esté chargees sur lad^e barque - bien
 conditionnees & marquées de la marque de contre, que ainsi receuës que
 seront Dieu aydant audic Marseille par ledit sieurs Isnard
 ou qui pour eulx sera, sans y auoir rien de mouillé ny de gaste payera de nolis
 a rezon de trois pour cent & Dieu le conduize a bon sauvement
 Arnould & Fils

Kaynak: AD13, 24 E 72. (Belgenin tarihi konşimentonun arkasında yazılıdır)

Ek 4

İstanbul Komisyoncuların Tuttuğu 17 Şubat 1645 Tarihli Hesap Kaydı

Du 17 feb 1645
 Compte des frais parparues a 50^e bouteilles.
 Lenobres venus de Mass^{au} sur la^{au} le beorges.
 Cap^{ne} built huit Anglois p^o compte d^u.
 I^r Claude Isnard —

Droiet & doane Droiet 50^e bouteilles Lenobres pesant
 poia & doane 290^g net a 15^{al} la^g — a 4350^g
 poia & 290^g a 15^{al} la^g p^o 3^{al} p^o bouteille — 585^g
 Danodore a 2^{al} doucat & 120^g — — 72^g
 Saraffagy a 5^{al} Mis — — 22^g
 menus frais des bariciens beniffes
 p^o Cap^{ne} a 7^{al} bouteille — — 350^g
 Estimeurs & doane a 6^{al} — — 300^g
 port a son Magasin a 30^{al} lune — — 1500^g
 Rebillage de 9^g bouteilles Lenobres p^o ne
 bouteille que a fait Acheter p^o tout
 menus frais d^u tout — — 260^g
 Louage d^u un magasin p^o 3^{al} mois a
 4^{al} le jour — — 360^g
 Rottis paye a le p^o main p^o 2^{al} 40^g — 5000^g
 Droiet d^u imba^l d^ungleterre Accordes.
 a 250^g a 2^{al} p^o la^g p^o 25^{al} a 2^{al} p^o la^g — 1000^g
 p^o a 80^{al} a — 13799^g p^o 172^{al} 39^g

Kaynak: AD13, 24 E 52.